

UNIVERZITA PARDUBICE

FILOSOFICKÁ FAKULTA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**PRÓZY LUBOMÍRA MACHÁČKA VE VÝVOJI ČESKÉ
FANTASTIKY**

2019

Janderová Veronika

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Veronika Janderová**
Osobní číslo: **H16181**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Historicko-literární studia**
Název tématu: **Prózy Lubomíra Macháčka ve vývoji české fantastiky**
Zadávající katedra: **Katedra literární kultury a slavistiky**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce bude analyzovat vybrané prózy pardubického spisovatele Lubomíra Macháčka s obecně fantastickou a scifi tematikou. Půjde o jejich žánrové začlenění nejen do celkového kontextu autory tvorby, ale rovněž do příslušných vývojových linií české fantastické prózy, respektive scifi literatury. Přihlédnuto bude také k dobové kritické (zejména časopisecké) recepci Macháčkových knih. Pomocnou metodu mohou představovat prvky oral history (osobní svědectví autora o okolnostech vzniku a publikace příslušných textů).

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Půjde o následující tituly z Macháčkova díla: *Písek v zubech* (Čs. spisovatel 1978), *Výlety do snů* (Kruh 1984), *Fantastický mezičas* (Kruh 1989), *Upíří tanec* (Sebo 1993), *Zasvěcen demony* (Votobia 2001) a ve sborníku *Letokruhy povídku Cesta na Lemůj* (Kruh 1982)

Pro rámcové vymezení žánrových podob české fantastiky budou využívány knižní i časopisecké studie O. Neffa, I. Adamoviče, T. Dědinové aj.; dalším důležitým zdrojem jsou práce Antonína K. K. Kudláče, a to zejména: *Literatura přes palubu*, Červený Kostelec 2010; *Barvy černobílého světa. Studie o vybraných žánrech současné české populární literatury*, Pardubice 2017. Širší literárněhistorický a literárněkulturní kontext se bude opírat především o *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989* (ed. P. Janoušek), A. Fialová a kol. *V souřadnicích volnosti...*, Praha 2008. Důležitou součástí materiálu práce budou tvořit dobové kritické ohlasy tvorby Lubomíra Macháčka (důležitost rešeršní práce).

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Jiří Studený, Ph.D.

Katedra literární kultury a slavistiky

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2018**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2019**

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Miroslav Kouba, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2018

PROHLÁŠENÍ

„Prohlašuji, že jsem závěrečnou bakalářskou práci Prózy Lubomíra Macháčka ve vývoji české fantastiky vypracovala zcela samostatně s pomocí citovaných pramenů, veřejné literatury a dalších zdrojů uvedených na konci zadané práce.“

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Třebechovicích pod Orebem, dne 29.3. 2019

Veronika Janderová

PODĚKOVÁNÍ

Chtěla bych poděkovat svému vedoucímu bakalářské práce Mgr. Jiřímu Studenému, Ph.D. za cenné rady, trpělivost a vstřícnost při zpracování této práce.

ANOTACE

Hlavním cílem bakalářské práce je zařazení pardubického spisovatele Lubomíra Macháčka do české fantastické literatury. Mezi analyzovaná díla, jimž se bude práce věnovat patří *Písek v zubech* (1978), *Výlety do snů* (1984), *Fantastický mezičas* (1989), *Upíří tanec* (1993) a *Zasvěcen démony* (2001). Nejprve bude definován vývoj české sci-fi a fantasy literatury po prvorepublikovém období. Poté budou díla jednotlivě analyzována.

Klíčová slova:

Science fiction, fantasy, mystery, fantastická literatura, Lubomír Macháček.

ABSTRACT

The main aim of the bachelor thesis is to classify writer Lubomír Macháček from Pardubice into Czech fantasy literature. This thesis analyzes the following books: *Písek v zubech* (1978), *Výlety do snů* (1984), *Fantastický mezičas* (1989), *Upíří tanec* (1993) and *Zasvěcen démony* (2001). First, there will be necessary to define the outline of Czech science fiction and fantasy literature after the First Republic period. Then, the books will be analyzed separately.

Key Words:

Science-fiction, fantasy, mystery, fantastic literature, Lubomír Macháček.

Obsah

ÚVOD	4
1 DEFINICE FANTASY LITERATURY	6
1.1 TEORIE FANTAZIJNÍ LITERATURY A JEJÍ SVĚTOVÝ VÝVOJ	6
1.2 ČESKÁ FANTAZIJNÍ LITERATURA.....	10
2 LUBOMÍR MACHÁČEK	15
2.1 PSYCHOLOG SPISOVATEL LUBOMÍR MACHÁČEK	15
2.2 SPOLEČENSKO-HISTORICKÝ KONTEXT	18
2.3 KRITICKÁ PERCEPCE MACHÁČKOVÝCH PRÓZ.....	22
3 PRÓZY LUBOMÍRA MACHÁČKA	23
3.1 PRÓZY BEZ FANTASKNÍCH A SCIFI PRVKŮ.....	23
3.2 ROZBORY VYBRANÝCH POVÍDEK S FANTASKNÍMI PRVKY	25
ZÁVĚR.....	39
SUMMARY	42
ZDROJE.....	45
PRIMÁRNÍ LITERATURA	45
SEKUNDÁRNÍ LITERATURA.....	46

ÚVOD

„Prózy Lubomíra Macháčka ve vývoji české fantastiky“ téma, jež jsem si vybrala z jednoduchého důvodu, zajímá mě literatura a obzvláště žánr fantasy. Vybrala jsem si téma, které nebylo ještě nijak odborně zpracováno. Tudíž jsem velice ráda, že se mi naskytla příležitost poukázat i na méně známého autora pocházejícího z Pardubického kraje. Hlavním cílem práce bude analyzovat většinu Macháčkovi různorodé beletrie a soustředit se zejména na povídky s fantaskními prvky. Než dospěji k jádru věci, budu se věnovat základnímu nástinu vysvětlení některých literárně teoretických pojmů, obzvláště v oblasti vývoje sci-fi a fantasy literatury, jak světové, tak i české literatury. Od světového vývoje žánru sci-fi a fantasy literatury poukáži na vývoj v Československu. Výchozí literaturu budou tvořit publikace a eseje od českého teoretika a spisovatele Ondřeje Neffa, ale i současné odborné zpracování problematiky Terezou Dědinovou a Antonínem K. K. Kudláčem. Poté se již zaměřím na život a literární tvorbu samotného Lubomíra Macháčka, zároveň také v pojetí historicko-společenského kontextu, kdy vycházely autorovy povídky. Mimo jiné se pokusím o nástin současné literární situace, se zaměřením na knižní trh.

Kromě dobových ohlasů, recenzí a rozhovorů s autorem, připojím některé osobní postřehy a vyjádření samotného Lubomíra Macháčka. Poslední a podstatnou část bude tvořit rozbor Macháčkových próz, jež jsem se rozhodla rozdělit do několika základních oblastí. Nejprve se budu zabývat beletrií, která nespadá pod žánr sci-fi/fantasy literatury, tudíž neobsahuje žádné fantaskní prvky. Druhou oblastí budou konkrétně vybrané drobné prózy, které tyto prvky obsahují a které jsem se rozhodla opět separovat podle tematických okruhů či jiných podobných znaků, jež budou vysvětleny níže. Základním zaměřením bude zhodnocení autorovi tvorby, jestli jsou viditelné rozdíly mezi psaním „realitní“ a „fantaskní“ literatury, či jestli může být autor zařazen i do fandomu sci-fi a fantasy literatury.

Podstatná otázka zní, co si představíme pod pojmem fantastická literatura. Pro většinu z nás jako první přijde na mysl: J. R. R. Tolkien, T. Pritchett, J. K. Rowling, C. S. Lewis, G. R. R. Martin a další. Mimo jiné se dnes rozrostla obliba komiksových hrdinů – Marvels a DC comics. Tudíž pro neobeznámenou veřejnost je součástí vše, co se vymyká našemu známému reálnému (aktuálnímu) světu. Cokoliv má prvky nadpřirozena nebo není možné racionálně (ve většině případů) vysvětlit. Jakým způsobem se však vyznat, co vše spadá pod fantastickou literaturu a jestli je možné přijít s jedinou možnou definicí a teorií.

Důležitou otázkou pro rozdělení literárních děl do tzv. “šuplíčků“ podle svého žánrového zaměření v rámci fantaskní literatury je, zda by se měl literární text hodnotit celý nebo jen na základě fantaskních prvků využívajících pro zpestření děje.

V závěru práce bude obsahovat celkové shrnutí všech poznatků, jenž budou zmíněny níže a zhodnocení literární tvorby Lubomíra Macháčka a jeho zařazení v literární sféře.

1 DEFINICE FANTASY LITERATURY

1.1 TEORIE FANTAZIJNÍ LITERATURY A JEJÍ SVĚTOVÝ VÝVOJ

Problematicčnost definice spočívá hlavně ve skutečnosti, že teorie vycházejí nejen z akademického prostředí, ale i prostřednictvím fanoušků (fandomu), jenž přispívají pro další šíření o povědomí sci-fi a fantasy literatury. Základní terminologie hovoří o žánru jako o vědeckofantastické literatuře pod kterou řadíme science fiction, fantasy a horor. Podle druhotných studií zjistíme, že se definice liší od teoretika k teoretikovi. Důležitým aspektem je samozřejmě i společenská situace a obliba konkrétního druhu literatury¹. Nicméně, jakou formou můžeme objasnit základní vymezení terminologie.

Pojem *science fiction* nebo také *sci-fi* či *SF* je podžánr literatury, která je zaměřená na vědeckotechnický pokrok v prostředí fikčního světa. Jedná se o literární texty pojednávající o: cestování v čase, životu na jiných planetách, postapokalyptickém životě, aj.

SF se snaží jevy většinou vysvětlit pomocí logiky, oproti hororu, u kterého je potřeba tajemné jevy přijmout bez očekávajícího vysvětlení. Mnoho literárních odborníků hovoří o *Frankenstein* (1818) M. Shelley jako prvním díle science fiction.

Horor se výhradně zaměřuje na hru s tajemnem a záhadnou atmosférou. Autor působí na lidskou mysl a snaží se ve čtenáři probudit pocit nejistoty a strachu². Mezi průkopníky a mistry hororu jsou považováni E. A. Poe a B. Stoker.

Fantasy literatura naproti tomu zachází s magickým světem, kdy hlavním prvkem jsou vymyšlené rasy, světy a samo nadpřirozeno, počítá se s čtenářovým pocitem úžasu. (J. R. R. Tolkien, T. Brooks, T. Pratchett).

Pod fantastickou³ literaturu obecně spadá literatura, která pojednává o fikčních světech. Jedná se o světy odlišné od naší reality, kdy za pomoci konkrétních prvků utváří novou fikční realitu. Podle různých teorií můžeme fikční světy rozdělit do podkategorií na základě hlavní podstaty příběhu. Veškerá literatura je fikcí, není možné psát literaturu jenž by byla zcela realistická – ve smyslu reálné výpovědi. Fikční světy, které mám na mysli jsou spjaté s fantastickou literaturou, tudíž jednu část definice fikčních světů vynechám.

---

¹ Více o dnešní situaci s fantastickou literaturou v porovnání s 2.pol.20.století až v podkapitole 2.2.

² Mezi mistry hororu patří z historického hlediska E. A. Poe a ze současnosti S. King.

³ Je potřeba si ujasnit používání terminologických pojmů: **fantaskní=fantastická literatura** – obecná charakteristika zkoumaného literárního žánru; **fantasy** – konkrétní subžánr spadající pod fantaskní literaturu obecně společně se sci-fi a hororem.

Důležitou podstatou je definice vytvořeného fikčního světa – vybrala jsem si definici podle L. Doležela – buď se jedná o:

1. realistní svět – fikční svět je výpovědí o skutečném světě s vpády nemožných postav, situací, prostředí;
2. fantazijní – zcela nadpřirozený svět, bez realistických prvků;
3. svět aleticky dvojdomý – spojením realistního a nadpřirozeného světa, zde rozdělení na svět: mytologický, kouzelný a hybridní (kdy jsou zničeny veškeré hranice mezi přirozeným a nadpřirozeným světem).

Spojením těchto světů, kromě realistního, hovoří Doležel o fantastické fikci⁴.

Umberto Eco v jedné ze svých esejí přichází se čtyřmi kategoriemi fikčních světů⁵:

- a) Alotopie – vztah fikčního světa k aktuálnímu jen skrze alegorickou formu
- b) Utopie – jak by skutečný svět měl vypadat
- c) Uchronie – alternativní historie
- d) Metatopie/ Metachronie – možná podoba budoucího skutečného světa

V rámci pozdějšího vývoje literatury na přelomu druhého tisíciletí se objevuje nový typ literatury – postmodernismus. Nejedná se však o zcela samostatný žánr, neboť existuje za pomoci druhého. Nejčastější formou bývá historický román, kterým autor upravuje historickou skutečnost, vytváří tímto novou fikční historii nebo doplňuje historii nadpřirozenými prvky. Tomuto druhu se však věnovat nebudu, ale je součástí pozdějšího vývoje. Nesmí se zapomenout zdůraznit, že do této kategorie v žádném případě nespádají mytické a náboženské texty, přesto že se zde objevují nadpřirozené a nevysvětlitelné jevy či proroctví. Populární se stala hrdinská fantasy, podle „tolkienovského typu“.

SF literatura je možno rozdělit do několika subžánrů⁶:

- a) **military SF** nebo také **space opera** – příběh odehrávající se ve vesmíru, může se jednat o romantický příběh
- b) **cyberpunk** – technologicky zaměřený obsah ve fiktivní budoucnosti

---

⁴ DOLEŽEL, Lubomír. *Heterocosmica II: fikční světy postmoderní české prózy*. Praha, 2014, s. 21-23.

⁵ DĚDINOVÁ, Tereza. *Po divné krajině: charakteristika a vnitřní členění fantastické literatury*. Brno, 2015, s. 100.

⁶ KUDLÁČ, Antonín K. K. *Anatomie pocitu úžasu: česká populární fantastika 1990-2012 v kulturním, sociálním a literárním kontextu*. Brno, 2016.

- c) **steampunk** – zaměřující se na technologický pokrok nejčastěji ve viktoriánském či postapokalyptickém období
- d) **alternativní historie** – kdy se autoři soustředí zejména na významné časové/historické mezníky, př.: 2.sv.v., „studená válka“
- e) **hard SF** – důležitost kladena na vědeckou přesnost, tudíž není vhodná pro běžného čtenáře
- f) **soft SF** – protiklad hard SF, lepší propracovanost psychologické stránky postav, myšlenek a prostředí
- g) **apokalyptické a postapokalyptické SF** – příběh odehrávající se během nebo po světové katastrofě, ve většině případů se jedná o naražení cizího tělesa na planetu Země

Pro konkrétnější vysvětlení rozdílnosti „fantasy“ jako synonymu k fantastické literatuře a „fantasy“ jako samostatného literárního žánru, bude použita citace od A. K. K. Kudláče:

„... definuje tuto žánrovou oblast jako „vnitřně soudržné vyprávění“ („a self-coherent narrative“), které je buď zasazeno do „našeho“ (aktuálního) světa, a pak takový text vypráví příběh „nemožný“ (fantastický) ve světě, jenž vnímáme coby „přirozený“, nebo je umístěno do „jiného“ fikčního světa („otherworld“), který působí jako „nemožný“ (fantastický), avšak příběh v něm odehrávající se bude v rámci takového světa považován za „přirozený“.“⁷

V minulosti byla fantastická literatura brána jako zábavná forma nevážené literatury na rozdíl od literatury vysoké, která byla postavena na filosofických základech. Společnost (literární kritici a teoretici) nekladla velký význam pro tuto podřadnou literaturu a nebyla ji věnována dostatečná pozornost. Což se změnilo s příchodem a komerční úspěšností tohoto typu literatury a stala se součástí populární literatury. Hlavním rozmachem se stala sci-fi literatura, která se také definovala jako vědecko-pokroková (mezi příklady můžeme uvést H. G. Wellse *Válka světů* či *Stroj času*) či utopická.

Narativní prvky v literárních textech, které nespádali svojí formou do již známé terminologie, a jež měly odlišnou podobu, znaky nevysvětlitelného či nadpřirozeného, začaly být řazeny pod sci-fi literaturu. Dnes se pod pojem sci-fi řadí nejen literatura

⁷ KUDLÁČ, Antonín K. K. *Barvy černobílého světa*. Pardubice, 2017, s. 48.

zaměřená na technický pokrok, ale i ta literatura, která pojednává o mimozemských bytostech a nemusí mít s technickým pokrokem nic společného. Příčinou je současná medializace a komerční zaujetí pro tento druh literatury, jenž se odráží v dalších kulturních stránkách (komiks, kinematografie, fandom, aj.). Což nás přivádí k problému, kterému se věnovala T. Dědinová „Fantastická a krásná literatura“⁸.

„Za fantastické budu tedy považovat taková beletristická či dramatická díla, v nichž fantastický prvek – propojen sítí rodových podobností s alespoň jedním dalším dílem pokládáným za fantastické – zaujímá význačnou roli ve struktuře fikčního světa, neobjevuje se pouze ojedinele nesa zcela specifickou funkci.“⁹

V současnosti patří tento žánr mezi nejoblíbenější a knižní trh je přesycený literárními texty pojednávajícími o životě ve vesmíru, nadpřirozených bytostech žijící mezi námi (vlkodlaci, upíři, čarodějové, aj.), apokalyptickém světě (zombie, epidemie, aj.), tudíž do populární literatury. Dnešní forma fantastické literatury se sice, co se týká oblíbenosti posunula¹⁰, ale nepřichází s ničím novým. Pravdou zůstává, že každý čtenář fantastické literatury není schopen pojmout obsahovou stránku některých literárních textů, které se mohou pyšnit zařazením do kvalitní fantastické literatury, jako příklady uvedu knižní sérii *Hra o trůny* od G. R. R. Martina a naproti tomu trilogii *Hunger Games* od S. Collins. Velkou změnu zaznamenáme u motivu upíra, kdy se od Drákuly dostáváme k dnešní podobě romantického upíra Edwarda Cullena.

Tudíž bych použila slova Terezy Dědinové:

„Značný podíl fantastických textů tíhnoucích trivialitě podbarvuje romantický tón, potřeba tajemství a záhad v dnešním, alespoň zdánlivě příliš probádaném světě, ...“¹¹

---

⁸ DĚDINOVÁ, Tereza. *Po divné krajině: charakteristika a vnitřní členění fantastické literatury*. Brno, 2015, s. 64-67.

⁹ DĚDINOVÁ, Tereza. *Po divné krajině: charakteristika a vnitřní členění fantastické literatury*. Brno, 2015, s. 59.

¹⁰ Proto je fantastická literatura řazena do kategorie populární literatury.

¹¹ DĚDINOVÁ, Tereza. *Po divné krajině: charakteristika a vnitřní členění fantastické literatury*. Brno, 2015, s. 83.

1.2 ČESKÁ FANTAZIJNÍ LITERATURA

„*Fantastická literatura* (či *fantastika*) je v českém prostředí vykládána jako termín zastřešující především *science fiction*, *fantasy* a *horor*, k nimž se někdy vágně přičleňuje *fantaskní literatura* ...“¹²

Pro české prostředí je typické, že svoji terminologii a definice fantastické literatury opírá o zahraniční texty. Největší vývoj české sci-fi a fantasy literatury můžeme pozorovat hlavně v osmdesátých letech¹³ a dnes již má tato oblast další, novou podobu. Samozřejmě nesmíme opomenout předchozí nejvýznamnější spisovatele Ludvíka Součka, který psal hlavně podle dánnikenovského typu¹⁴, a Josefa Nesvadbu s fantaskními prvky v tvorbě, ani před prvorepublikovou tvorbu, jíž se zabývat v této práci nebudeme.

V souvislosti s vývojem žánru, bychom mohli hovořit o vytvoření nebo i rozdělení na dva základní proudy: 1. žánrové a tematické prvky utopie (autoři měli v tehdejší době vyšší literární ambice) a 2. vědecká fantastika (koncem osmdesátých let, mladí autoři toužící po autonomní literární tvorbě, zejména obdivovatelé západních autorů: A. C. Clark, R. Bradbury, aj.)¹⁵.

Tento druh žánru získal velikou oblibu v západních zemích a mladí čeští a slovenští autoři, kteří obhajovali názor, že se stane v budoucnosti populární, měli velice trnitou cestu. Hlavním důvodem byla společenská a politická situace v Československu, kdy byla literatura zatížena cenzurou a nemohla být vydána oficiální cestou bez souhlasu.

Sci-fi a fantasy literatura jsou žánry, které nabízejí možnosti, jak příběh různě dešifrovat¹⁶. Spisovatelé mohou prostřednictvím žánru vložit do díla etické a společenské otázky, neboť v žánru lze použít nespočet variací různých světů a tematických okruhů obsahujících psychologické a filosofické prvky.

Aby se žánr dostal do popředí populární literatury a dále se vyvíjel, bylo zapotřebí rozšířit povědomí o tomto typu textů a vytvořit zázemí. Prozaici, kteří obhajovali názor budoucího

---

¹² DĚDINOVÁ, Tereza. *Po divné krajině: charakteristika a vnitřní členění fantastické literatury*. Brno, 2015, s. 16.

¹³ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989*. Praha, 2012, s. 416-421.

¹⁴ Hledání stop po mimozemské civilizaci na naší planetě.

¹⁵ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989*. Praha, 2012, s. 416-421.

¹⁶ Čtenář může podle svého rozumět textu, buď způsobem, že porozumí autorově původní myšlence nebo nalezne svůj vlastní. Což byl důvod minulého režimu k cenzuře, neboť nechtěli, aby si čtenáři začali domýšlet a byly jim nabídnuty jiné možnosti porozumění příběhu, než jak je napsán.

umístění a oblíbenosti sci-fi a fantasy žánru, dali vzniknout tzv. fandomu¹⁷, snažili se o stejnou propagaci jako tomu bylo v západním světě. Prvotním bylo vytvoření menších klubů (první klub založili studenti matematicko-fyzikální fakulty UK v Praze, r.1979), jež vyvrcholilo v celostátní setkání (PARCON – 1.ročník r.1982 v Pardubicích). Jednotlivé kluby vydávaly plakáty, občasníky, periodika (zvaná „fanziny“) a neoficiální „knižní“ publikace pro rozšíření žánrového povědomí. Jelikož v dané době ještě neexistoval žádný oficiální časopis zaměřující se na tento žánr, byly po deset let vydávány roční antologie, jež shrnovaly menšinovou tvorbu za celý rok. I přesto si čtenáři většinu publikací mohli přečíst až po roce 1989. Později vznikají fantasticky zaměřená nakladatelství (Argo), časopisy (Ikárie, Pevnost, zaniklý Nemesis), fandomy, webziny (Legie, FantasyPlanet) aj.

Základní literaturou pro objasnění nebo spíše ujasnění vývoje české sci-fi a fantasy literatury je publikace předního českého literárního teoretika a spisovatele, Ondřeje Neffa. Jedná se o prvního autora, který se rozhodl širěji uchopit daný žánr a z blízka se na jeho definici podívat. V polovině osmdesátých let se stal významným autorem sci-fi literatury, kterého oceňovali jak čtenáři, tak doboví kritici:

„... zručný fabulátor, jenž s lehkostí a v rámci daných pravidel konstruuje překvapivé zápletky a současně je schopen ironie a parodického odstupu.“¹⁸

Vývoj české fantastiky byl druhotného ražení, než tomu bylo na západním světě. V období První republiky měla sci-fi literatura svůj zrod a pokračovala ve svém vývoji až do období komunistického režimu, kdy byl její další postup zastaven a nahrazen dobově přijatelnějšími literárními žánry, hlavně po obsahové stránce (socialistický román, historické a válečné prózy, aj.). Za prvorepublikového autora, který využívá ve svých dílech sci-fi prvků radíme K. Čapka, nesmí se však opomenout na J. M. Trosku (J. Matzal), který svými romány navázal na texty Jula Vernea.

Definice SF literatury je sama o sobě problematičtější a nejasná, a spíše se užívají její žánry – sci-fi, fantasy, horor. Přesto, že se Ondřej Neff snažil ve své publikaci *Něco je jinak* (1981) poukázat na skutečnost vývoje zmíněné literatury již v *Labyrintu světa a ráje srdce* (1631), není to zcela jednoznačné kvůli problematice díla samotného. Neff pokračuje celým

---

¹⁷ Skupina příznivců daného subkulturního žánru.

¹⁸ JANOUSEK, Pavel a kol. *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989*. Praha, 2012, s. 417.

průřezem děl navazujících stoletích, přes prvorepublikovou, meziválečnou až současnou¹⁹ vědeckofantastickou literaturou.

V navazující publikaci *Všechno je jinak* (1986) se rozhodl proniknout přes historický vývoj až po současnou situaci vědeckofantastické literatury věnující se jak západní, tak socialistické literatuře. Pro mnoho literátů bylo obdivuhodné, jakým způsobem byl schopen se s takovým úkolem zabývat a dodnes patří jeho texty mezi základní v oblasti vymezení vědeckofantastické literatury.

Nesmíme ale zapomínat na časovou osu, tudíž je dobré se zaměřit na současnější odbornější texty, jenž se zaměřují na nový posun a objevy v této oblasti. Bohužel stávajícím problémem je nedostatečná publikace a odbornost v české oblasti. Základním pro českou literární oblast sci-fi a fantasy literatury je přebírání teorií od zahraničních (západních) literárních teoretiků.²⁰

Nemůžeme však opomenout dalšího významného literárního teoretika Lubomíra Doležela, který se žánrovou problematikou zabývá ve své knižní trilogii *Heterocosmica*²¹. Problémem ale stále zůstává nedostatek publikací a zkoumání fantaskní literatury v českém prostředí, jak sděluje Dědinová:

*„K hlavním příčinám neporozumění v českém kontextu patří jednak neukotvenost pojmů, jednak odlišné tradice domácí a angloamerické teorie.“*²²

Přesto, že byl zdůrazněn hlavní vývoj sci-fi literatury převážně až v druhé polovině minulého století, můžeme počátky nalézt již u Karla Čapka, který ve svých dílech jako: *R.U.R.*, *Továrna na absolutno*, *Krakatit*, *Válka s mloky*, *Věc Makropulos*, upozorňuje na vědeckotechnický pokrok (jedním z příkladů fikční antiutopie). Čtenáři prvorepublikového období hledali v dílech novou atraktivitu, která nepotřebovala racionálního vysvětlení – tento žánr využívali autoři úmyslně.

---

¹⁹ Jedná se o období vzestupu české sci-fi a fantasy literatury, tedy 70.-80.léta 20.století.

²⁰ Tato část byla již výše rozvedena v předchozí podkapitole.

²¹ Jejich původní vydání bylo v anglickém jazyce. Až později došlo jejich překladu do českého jazyka. Lubomír Doležel emigroval roku 1968 a díky tomu se mohl stát jedním ze zakladatelů tzv. teorie fikčních světů – společně s Umbertoem Ecem.

²² DĚDINOVÁ, Tereza. *Po divné krajině: charakteristika a vnitřní členění fantastické literatury*. Brno, 2015, s. 15.

S koncem války a příchodem komunistického režimu se na tento druh literatury pozapomnělo a svůj další vývoj započal tam, kde skončil až za pomoci například Josefa Nesvadby (*Tarzanova smrt*) a Ondřeje Neffa.

Neznamená to však, že by se na fantastickou literaturu zapomnělo úplně. Před listopadem 1989 bylo hned několik studií, včetně již zmíněného Neffa, které se zabývaly definicí a historickým vývojem sci-fi a fantasy literatur (M. Genčiová *Vědecko fantastická literatura. Srovnávací žánrové studie* (1980); D. Slobodník *Genéza a poetika science fiction* (1980)). Podle Neffa problémem nebyl nedostatek autorů, kteří by nepsali fantastickou literaturu, bohužel však většina textů byla stejného formátu, a tudíž nedocházelo k posunu.

Větší vývoj tedy nastává až po listopadu 1989 a otevřením hranic k západnímu světu. Důležitým mezníkem je v předchozí podkapitole již zmíněný postmodernismus²³, do kterého se u nás může zařadit hned několik autorů: M. Ajvaz, D. Hodrová, J. Kratochvíl, M. Urban aj.

Jelikož dochází k jistému kulturnímu šoku, nevyjímaje literární kulturu, hovoříme do přelomu druhého tisíciletí o období „chaosu“, kdy se literatura již nerozlišuje na oficiální a samizdatovou, ale každý autor, který nalezne svého vydavatele nebo má kapitál, může své literární texty vydávat. Tím se dostáváme do problému s literaturou obecně, nastává situaci, kdy spousta nových autorů se neprosadí a někteří autoři minulého režimu již nemají, co nabídnout. Díky otevřeným hranicím se na český knižní trh dostávají starší i nové knihy (nejen)fantastické literatury.

Pokud bychom pozornost přesunuli na dnešní situaci, český knižní trh je přesycený zahraniční fantastickou literaturou. I přesto, že se někteří čeští autoři snaží na našem trhu prosadit, český čtenář spíše zvolí zahraničního autora ve vybraném žánru než domácího. Proto není překvapující, že v devadesátých letech požadovali někteří nakladatelé po českých autorech, aby psali pod pseudonymem anglosaského původu. Nemíním tím, že nenalezneme úspěšné autory fantastické literatury – Pavel Renčín a jeho série *Městské války* je příkladnou ukázkou, jakým způsobem funguje český fandom²⁴ nebo nečekaný úspěch knižního debutu *Projekt Kronos* od Pavla Bareše.

---

²³ Jedná se o hybridní žánr, ve kterém se může vše; obsah jakoby bez děje; parodie, černý humor; vyspělejší čtenář nalezne více; autoři si pohrávají s fantazií a iluzí.

²⁴ Fanoušci *Městských válek* si vytvořili vlastní skupinu, logo i každoroční setkání za účasti samotného autora.

Přesto je situace české sci-fi a fantasy literatury (literatury obecně) velice vážná, neboť v dnešní době se autor potýká s otázkou, zda píše a) hlavně pro sebe, b) pro sebe a čtenáře či c) píše jen pro čtenáře a honorář.

2 LUBOMÍR MACHÁČEK

2.1 PSYCHOLOG SPISOVATEL LUBOMÍR MACHÁČEK

Pardubický rodák (narozen 21. 6. 1947) známý převážně jako psycholog, dlouholetý ředitel Centra psychosociální pomoci – Rodinné a manželské poradny Pardubického kraje, v současnosti na penzi. Prošel všeobecným středoškolským vzděláním a po roce práce jako vychovatel na internátní škole studoval psychologii na Filosofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Jako spisovatel se podílel na vzniku PARCONU. Začal psát již na střední škole a před rokem 1989 se podílel svými reportážemi či krátkou prózou na mnoha dobových časopisech, například: *Host do domu*, *Tvorba*, *Literární měsíčník*, *Československý voják*, *Rudé právo*, *Pochodeň*, aj.

Vydával nejen pod svým rodným jménem, ale i pod pseudonymem Adam Borek. Mimo jiné byl také jedním z porotců soutěže o „Pardubický plamínek“²⁵. Rovněž se ještě podílel na vytvoření časopisu Oxymorón (Hlas). Jeho prvotní pokusy vycházely v časopise *Mladý svět*. Poukazuje na tu skutečnost, že dříve byla taková publikace oceňována a něco, to znamenalo. V dnešní době to funguje naopak, ne-li že čtenáři nevědí o vydání knihy. Většina jeho literárních textů byla vydána v královehradeckém nakladatelství *Kruh* a později také olomouckým nakladatelstvím *Votobia*.

Na základě rozhovoru pro Český rozhlas²⁶ roku 2013 se dovídáme nové nezveřejněné životní rozhodnutí, která provázela Macháčkův život. Od prvotních pubertálních pokusech o poezii, přes snahu o atletickou kariéru ve vrhu koulí. Zmiňuje, že v předlistopadovém a krátce polistopadovém období by se byl schopen uživit jen jako spisovatel. Přesto pokračoval v psychologické praxi, která ho naplňovala.

Jeho texty nelze zařadit jen do jednoho konkrétního literárního žánru, neboť jeho celoživotní tvorba je velice různorodá, od detektivek přes krátké povídky, mysteriózní romány až po povídky s fantaskními prvky (oblíbenou četbou se stala beletrie R. Bradburyho), kterým budu věnovat největší pozornost. Jeho profesní život se odráží v jeho literární tvorbě. Pozdější tvorba je bohatší po narativní stránce a hlubší v psychologickém profilování postav.

---

²⁵ Literární soutěž v poezii pro začínající básníky. Mohl se přihlásit kdokoli a v každém věku. Lubomír Macháček byl několik let jedním z porotců.

²⁶ <https://pardubice.rozhlas.cz/lubomir-machacek-spisovatel-psycholog-6048369>

Postavy i příběhy jsou inspirovány každodenním životem. Můžeme také říci, že psaní je pro něho „očistěním“ nebo „pročištění“ od každodenního pracovního vytížení. Ústředními postavami Macháčkových prozaických textů jsou zejména děti a staří lidé, přičemž hlavním důvodem je čitelnost a zranitelnost. Během své kariéry spisovatele dospěl ke změně literárního žánru, kdy z SF literatury postupně dospěl ke psaní krimi příběhů. Jeho zatím posledním detektivním románem je kniha *Zelené vdovy* (2015).

Do většího čtenářského povědomí se pokusil proniknout svým debutem sbírky povídek *Láska v kaluži* vydanou v královehradeckém nakladatelství Kruh roku 1974. Dále následovala první sbírka povídek *Písek v zubech* (1978) se sci-fi a fantasy tematikou, jenž bude věnována pozornost později a *Co skrýváme pod kůží* (1979), první román *Začít milovat* a další sbírka vědecko-fantastických povídek *Výlety do snů* (1984), pokračující románem *A budeme šťastni* (1985) a povídkovou sbírkou *Údolí osamělých běžců* (1987).

V neposlední řadě sbírka povídek *Fantastický mezičas* (1989), zaměřující se na technický pokrok a můžeme říci, i Macháčková snaha přiblížit se tematicky autorům stejného literárního ražení. Macháček vydává později menší i větší prózy, také se rozhodl přepracovat prvotně vydanou povídku *Písek v zubech*, jež vyšla ve stejně jmenované sbírce a doplnil ji o přepracování volného pokračování *Žiznivý stařec*, jež vyšla poprvé roku 1993. Nové a přepracované vydání vydal na začátku nového tisíciletí s titulem *Zasvěcen demony* s podtitulem *Olomoucký román*. Autorova tvorba tímto dílem samozřejmě nekončí. Svoji literární tvorbu rozšířil o další detektivní romány a dětské prózy, které se převážně odehrávají na jeho blízkých místech, o tom však v pozdější kapitole.

Každá vydaná próza má své kritické recenze, ať už pozitivní nebo negativní. Bez jisté informovanosti o nově vydaných sbírkách či nově směřující tvorbě autorů zprostředkované dobovou recenzí v novinách či rozhovorech se samotnými autory bychom nemohli dnes porovnávat, jakým způsobem byly dobové ohlasy společnosti, neboť podle roku narození konkrétně Lubomíra Macháčka, si každý z nás uvědomí, že jeho texty vycházely ještě za minulého režimu, tedy před listopadem 1989²⁷.

Než jsem se zaměřila na kritickou recepci Macháčkových próz, vyhledala jsem v několika dobových novinách rozhovory, reportáže a samotné vyjádření autora k jeho vlastní tvorbě, jeho zhodnocení. Dnes můžeme zhodnotit jeho tvorbu jiným způsobem a přiblížit ji k zahraničním autorům, kteří publikovali ve stejné době, ale kvůli západní hranici k nám ona

---

²⁷ Věřím, že není třeba vysvětlovat použitý pojem.

literatura přišla později²⁸. Nehledě na onu skutečnost, že jak samotná tvorba, tak kritika a rozhovory, spadaly pod cenzuru a měly konkrétní parametry, jak by měla vypadat²⁹. Většina autorovy tvorby je jednoznačně ovlivňována jeho psychologickou praxí, a přestože on sám toto několikrát v rozhovorech popíral, nakonec pochopil, že tomu tak bohužel je, samozřejmě však neúmyslně a bez konkrétních příběhů a skutečných lidí, protože by to bylo neetické. Kromě jiného je velice naivní si myslet, že by jeho pracovní zkušenosti neovlivnily žádným způsobem jeho tvorbu. Pokud se podíváme na romány, společným rysem kromě detektivního zaměření se objeví hlavní postava psychologa/psycholožky.

---

²⁸ Zahraniční literatura měla jiný vývoj než československá. Nebo je možné najít spojitost v tvorbě bez ohledu na politickou situaci či hraniční vyčlenění.

²⁹ Otázkou tedy zůstává, jak moc je recenze objektivní bez ohledu na politickou situaci.

2.2 SPOLEČENSKO-HISTORICKÝ KONTEXT

Jak bylo již řečeno, Lubomír Macháček patří mezi spisovatele, kteří svoji tvorbu započali během minulého režimu, za tzv. normalizace. Co tedy konkrétně v kratší verzi tato situace obnášela. Minulý režim je označení pro období komunistického režimu, které započalo únorovým převratem roku 1948 a mělo pokračování až do „sametové revoluce“ v listopadu roku 1989. Během této doby docházelo k mnoha změnám, co se týká vedení Svazu sovětských socialistických republik, a tedy i k povaze působení socialismu v Československu.

Jistým způsobem by se dalo použít přirovnání „jako na horské dráze“, neboť celé období mělo své výkyvy, jež se projevovaly ve všech aspektech sociálního života a tím je míněna i literární kultura. Kdyby se mělo rozebrat celé období se všemi důležitými mezníky, které každý musí znát, obsáhlo by to nejednu práci. Jenže se zaměřím jen na konkrétnější část a tím bude období po Pražském jaru roku 1968, tedy srpnová invaze vojsk Varšavské smlouvy až po současnou literární kulturu.

S příchodem vojsk Varšavské smlouvy nastaly ve všech sférách sociálního života rapidní změny, které obsahovaly zejména potlačení svobody, svobody tisku (obecně svobody volného projevu), byla zavedena cenzura a nastolená nová pravidla. Tehdejší československý prezident Antonín Novotný (1904-1975) abdikoval během Pražského jara a místo něho nastoupil Ludvík Svoboda (1895-1979), který roku 1975 nahrazen Gustavem Husákem (1913-1991), který je druhým nejdéle vládnoucím prezidentem po T. G. Masarykovi (1850-1937). Hlavním problémem v československé společnosti bylo uvolnění na všech sférách kulturního života, což nebylo schváleno vládou SSSR. Do čela strany KSČ byl zvolen G. Husák, který nahradil Alexandra Dubčeka (1921-1992), jenž dopustil uvolnění a jistou formu svobody. Na protest proti srpnové invazi vojsk a pasivitě československých občanů se upálili dva studenti, Jan Palach a Jan Zajíc³⁰.

Během tohoto období docházelo k několika vlnám emigrace, dokud byla ještě možnost. Poslední vlna odešla ještě v roce 1969, kdy poté nastalo období tzv. „normalizace“. Byly uzavřeny hranice a utužení režimu – probíhaly čistky ve straně, v zaměstnání, vznikaly nová sdružení a organizace agitačního působení. Pro literární kulturu bylo zásadní zavedení cenzury, což mělo za příčinu zákaz publikace mnoha autorů a vzniku trojkolejnosti

---

³⁰ Nebyli jedinými, kteří se upálili, ale jsou mezi prvními a hlavními, o kterých se mluvilo a kteří jsou bráni za symbol revolty proti nastupující normalizaci a národní hrdiny.

československé literatury. Což podrobněji znamená rozdělení literatury na oficiální a neoficiální – zakázaná literatura (která se ještě odděluje na samizdatovou a exilovou literaturu) a tzv. šedou zónu (něco mezi povolenou a zakázanou). Oficiální literaturu tvořily texty agitačního směru, které byly schváleny a prošly přes vytvořenou komisi pro kontrolu, a publikace povolených autorů³¹. Samizdatová literatura je forma šíření zakázaných autorů (V. Havla, L. Vaculíka aj.) a překladů literatury (př.: A. Solženicyn, G. Orwell aj.) za pomoci vlastní distribuce, většinou přepisování na psacím stroji či ručně, mezi okruhem důvěryhodných lidí stejného protinormalizačního postoje. Exilová literatura byla vydávána v zahraničí na západě a její prodej v Československu byl zakázaný. Jako příklady zakázané literatury může být uvedeno exilové nakladatelství Sixty-eight Publishers (1971, manželů Škvoreckých); samizdatové edice – Petice a Expedice; samizdatové časopisy – Vokno, Revolver Revue.

Důležitým historickým a národním momentem, který ovlivnil život mnoha lidí, nejen umělců a vzdělavců, bylo vytvoření a podepsání manifestu Charty 77³². Podstatným impulzem pro její vytvoření byla reakce na zatčení undergroundové skupiny The Plastic People of the Universe. Odpovědí strany KSČ bylo vytvoření Anticharty za účasti³³ některých předních osobností československé společnosti, aby bylo vidět, že oni stojí za stranou a odsuzují signatáře Charty 77. Všichni, kdo podepsali, byli režimem (za pomoci StB) různými formami perzekuováni – kruté výslechy, psychické a fyzické mučení, neustálé sledování, odposlechy a nátlak – snaha o to, aby se „nepohodlní“ lidé rozhodli k emigraci.

Přichází 80. léta a nástup nového vůdce Sovětského svazu Michaila Gorbačova (1931), který se snažil o nové změny v komunistické a politické sféře, pro upevnění sovětské moci, ale ony změny vedly opačným směrem, ke konečnému zániku a rozpadu Sovětského svazu. V československém prostředí bylo již „ve vzduchu“ jisté cítění, že přijde brzy změna. S počátkem „sametové revoluce“ bylo založeno občanské fórum – politické hnutí, které bylo proti totalitnímu komunistickému režimu pod vedením Václava Havla. Podílelo se na vzniku samostatného Československého státu a formy politického vedení.

---

³¹ Jedná se i autory, kteří měli původně zákaz veškeré publikace, ale když byli schopni se podřídit a veřejně se přiklonit k souhlasu se stranou, bylo jim povoleno publikovat, přesto jejich tvorba procházela cenzurou (př.: Bohumil Hrabal)

³² Neformální iniciativa proti politické a státní moci, jež byla kritizována za nedodržování základních lidských práv a svobod. Název odvozen podle manifestu. Mezi signatáře patří: Václav Černý, Pavel Kohout, Eva Kantůrková, Jan Patočka aj.

³³ Účast a podpis Anticharty nebyl pro všechny zúčastněné dobrovolný. Režim měl své cesty – hlavně vydírání a nátlak – jak „přimět“ změnit názor a postavit se, kde je potřeba.

A dostáváme se do polistopadového období, kdy pádem režimu, zmizely veškeré zákazy a pravidla nastavená politickým systémem. Hovoří se o chvilkovém „chaosu“ v několika kulturních sférách, neboť se najednou naskytly volné možnosti. Změny se samozřejmě neprojevíly ze dne na den. Společnost najednou chtěla využít svobody, ale paradoxně nevěděla jak. Nejlépe toto polistopadové období vyjádřil Jáchym Topol ve svém díle *Výlet k nádražní hale* (1995). Zásadní pro československou společnost bylo otevření hranic a možnost volného pohybu. S tím nicméně souvisí změna v literárním světě. Již není cenzura a je možné publikovat bez schválení. Což sebou ale přinese pozdější problémy.

Jsou obnoveny staré časopisy a nakladatelství, nicméně vznikají rovněž nová nakladatelství a časopisy. Samizdatová tvorba je zpětně vydávána společně s dalšími zakázanými autory. Bohužel nastává situace, kdy většina nových nakladatelství zkrachuje, neboť chybí finanční kapitál, což se týká nových i starých autorů. S otevřenými hranicemi se k nám začala dostávat zahraniční literatura, která nebyla dříve povolena a také exilová literatura psaná autory v emigraci. Nejednalo se jen o beletrii, ale také o odbornou literaturu. Politický systém již více neovlivňuje vydávání knih, časopisů a rozhlasových pořadů.

Po roce 1989 docházelo k neustálým narážkám mezi českou a slovenskou společností, které nakonec vyvrcholilo v rozdělení a vzniku samostatné České republiky, v jejímž čele stál prezident Václav Havel. V jejím průběhu proběhla „kuponová privatizace“, která měla sloužit zejména k navrácení původně znárodněného majetku.

Jak bylo zmíněno v předchozí kapitole, když se podíváme na současnou situaci na českém území, skutečností zůstává, že na takhle malém území je knižní trh velice přesycen jak zahraniční, tak domácí literaturou. Pro české spisovatele (nejen začínající) sice není těžké vydat knihu a zkusit se prosadit, ale na tak malém území, je obtížné uživit se řemeslem spisovatele. Jediným výdělečným a vysoce produktivním autorem, který je u nás schopen být jen spisovatelem, je Michal Viewegh (1962). Velice oblíbený a čtivý autor mainstream literatury.

Poněvadž se svět technologií neustále rozvíjí, přichází nové typy elektronických médií a společenský život je často nahrazován životem skrze sociální sítě. Vzniká nová konkurence pro všechny aspekty kulturní společnosti. Co se týká knižní kultury, již není zapotřebí chodit do knihkupectví a vlastnit fyzicky knihu. S pokrokem nastupuje období elektronických knih a audioknih, které získávají svoje příznivce.

Otevřenou otázkou zůstává, jak dlouho vydrží tištěná média obecně. Neboť v současnosti se literární kultura ocitla v bodě, kdy papírové noviny jsou nahrazovány internetovými, sociální sítě jsou prostředníky medializování novinek v oblasti kultury obecně a kritické recenze již nejsou jen prostřednictvím tištěné formy, ale místo nich nastupují youtubeři, kteří spolupracují s nakladatelstvími pro větší zviditelnění literárních publikací.

2.3 KRITICKÁ PERCEPCE MACHÁČKOVÝCH PRÓZ

Každý spisovatel je svým způsobem jiný a chce být originální. Přesto nemůže žádný současný autor tvrdit, že ho neovlivňovali jiní autoři či jiná literární díla. Celý proces tvorby má často trnitou cestu a pro autora je těžké knihy dokončit natolik, aby byl v první řadě spokojen on sám a poté čtenář. Nicméně Lubomír Macháček se pokusil svojí literární tvorbou proniknout do světa krátkých a středně dlouhých próz. A co se může o jeho literárních textech říci?

Dobová kritika nebyla vzhledem k politické situaci jednoznačná a zcela objektivní, přesto nám poslouží jako východisko ke zhodnocení Macháčekových děl československou společností. Většina kritických recenzí a rozhovorů vycházela součástí rubrik nebo časopiseckých příloh hlavních dobových novin, příkladem může být – Rudé právo, Právo, Literární měsíčník, Pochodeň, Československý voják, Mladá fronta, aj. Hlavním bývají recenze na nově vyšlou knihu, doplněné o osobní rozhovor s autorem.

Recenze a interview před listopadem 1989 se týkají jen okrajových otázek, které nejsou zavedeny k vyjádření autora ohledně politického smýšlení. Autor se často bránil propojení literární tvorby s prožitými situacemi související s jeho psychologickou praxí. Sám v několika rozhovorech uvedl, že do poslední chvíle nevěděl, jaké povídky budou, v které sbírce, neboť zásadní rozhodnutí bylo na redaktorovi nakladatelství. Nicméně upřímně uvádí, že některé „letěli rovnou do koše“, jiné texty byly přepracovány.

Macháčkova prvotina podle dobových kritiků byla přijímána se skepsí, neboť bylo znatelné, že nemá autor potřebnou zkušenost. Pro zařazení mezi spisovatele psychologické prózy se vždycky bránil. Při psaní se soustředil zejména na příběh, jenž je pro něho tím hlavním. Aby vyjádřil momentální pocity a případnou frustraci. Nicméně v několik let starém rozhovoru se vyjádřil, že pokud by některé texty měl upravovat, zajisté by se zaměřil na hlubší vykreslení psychologie postav.

K fantastické literatuře se největší pravděpodobností dostal díky sci-fi literatuře Raye Bradburyho, jehož literární texty si oblíbil. V pozdějších letech dospěl i k pochopení detektivních románů, které původně nepatřili mezi jeho prioritní či zajímavé druhy četby.

3 PRÓZY LUBOMÍRA MACHÁČKA

3.1 PRÓZY BEZ FANTASKNÍCH A SCIFI PRVKŮ

Tvorba pardubického spisovatele je různorodá, od detektivních románů, přes lehce dětské povídky až po mysteriózní povídky. Základním vlivem pro všechny romány a krátké povídky je jeho psychologická praxe. V této části se okrajově zaměřím na jeho další tvorbu, která neobsahuje žádné fantaskní prvky. Jedná se hlavně o detektivní romány: *Krvavý anděl* (1995), *Kanibal* (1996) a povídkové sbírky: *Co skrýváme pod kůží* (1979), *Básníci nevráždí* (2006), *Láska v kaluži* (1975), *Údolí osamělých běžců* (1987)

Autor se v románech zaměřuje vždy na oblast související s trestným činem a skupinou lidí, kteří se potýkají s psychickými problémy. V románu *Kanibal* je nahlíženo na terapeutickou skupinu, která se pravidelně shází (nazývají to maratnem³⁴), se každý potýká s jistým psychickým handicapem a v průběhu jejich terapie se objeví bývalý zločinec, který vše naruší kvůli domnělé křivdě ze strany jeho terapeuta, přichází část, kdy se střídá minulost s přítomností za působení atmosféry starého zločinu. Otázka, jak moc se sám autor profiloval do některé z ústředních postav³⁵?

V dalším románu *Krvavý anděl* se střídají dvě současné dějové linie opět ve stínu vražd – první linie vyšetřujícího psychologa, který byl opět povolán ke konzultacím k sériovým vraždám a druhá sériového vraha. Jednou z vedlejších postav je psychicky narušený (mentálně zaostalý) chlapec, který právě díky svému handicapem hraje svoji roli. Oba tyto romány mají společnou mužskou hlavní postavu psychologa, který jistým způsobem řeší dané vraždy. Nehledě na propojenost hlavních ženských postav, jenž mají svým způsobem fyzický vztah k postavě psychologa.

Ani jeho sbírka detektivních povídek *Básníci nevráždí* se svým způsobem nevymyká základním rysům Macháčkových próz – opět se setkáváme s ústřední postavou psychologa, tentokrát však v podání ženy. Pozadí atmosféry střídají jednotlivé zločinné případy a proměňující vztah mezi detektivem a psycholožkou. Nejedná se o nijak náročné příběhy, které by mohly být srovnávány s detektivními romány Agathy Christie, Arthura C. Doylea, Joa Nesbøa nebo Larse Keplera. Chybí propracovanost zločinů, autor sice na závěr objasní motiv a samotný modus, ale bez vnějšího zapojení čtenáře.

---

³⁴ MACHÁČEK, Lubomír. *Kanibal*. Praha: Baronet, 1996.

³⁵ Tím je myšlena hlavní postava psychologa/terapeuta a pacienta, který zhotovil sbírku pardubických pověstí jako Macháček.

Zkušenost v ústavní péči a práce s dětmi se odráží v jeho prvotině *Láska v kaluži*, kde ústředními postavami jsou děti různého věku. Jednotlivé povídky prochází věkové mezníky života od malého dítěte, který ještě zcela nerozumí koloběhu života, přes dospívajícího studenta, využívající dědečkův byt pro čas s přítelkyní, až po dětskou neposkvrněnost. Celou sbírkou nás provází i naše vlastní vzpomínky na trávený čas u prarodičů či první problémy s láskou a potřebou dosáhnout toho, co hluboko uvnitř chceme. Povídky jsou lehkého obsahu, kdy doprovázejí dětské postavy povětšinou dospělí (rodiče/prarodiče). Souhrnně nás sbírka provází životními příběhy, které tvoří naši přítomnost a lidským chováním – jednou o mužské ješitnosti, podruhé studentská lásce, dále lidské sobeckosti, žárlivosti, nevěře a dětské neznalosti.

Údolí osamělých běžců zachycuje povídky doprovázené trestným činem, které jsou ve většině případů v rychlém sledu objasněny či schválně nevyřčeny, bez větší typizace ústředních postav. Povídková sbírka *Co skrýváme pod kůží* se zaměřuje na dobové prostředí a typické životní události. Vykresluje povinnost vojenské služby, nechtěné těhotenství, snaha o získání důvěry a přesvědčení o důvěře ostatních. Název sbírky není bezdůvodný, poněvadž jednotlivé příběhy ukazují vnitřní pravé „já“ hlavních postav.

3.2 ROZBORY VYBRANÝCH POVÍDEK S FANTASKNÍMI PRVKY

Tentokrát se budu zabývat několika soubory povídek, kdy každý má svoji vlastní koncepci a zaměření (můžeme říci poselství), a povídkou *Písek v zubech* přepracovanou v román *Zasvěcen demony*. Jako v předchozí podkapitole, nelze opomenout autorovu schopnost typizace postav, zejména pak zaměření se na obecné problémy, které vychází z jeho psychologické praxe, konkrétně rodinné problémy, milenecké či manželské krize, ale i základní lidské vlastnosti. Macháček tyto charakteristické rysy a problémy využívá a převrací je v jiném světle, nebo respektive poukazuje, jak by bylo kdyby... Konkrétně se jedná o povídkové sbírky: *Fantastický mezičas*, *Výlety do snů*, *Písek v zubech*, *Upíří tanec* a *Zasvěcen demony*. Než se budu zabývat konkrétními povídkami, rozhodla jsem se vytvořit rozdělení na základě jejich sci-fi a fantasy prvků. Pro prostudování a přečtení by se jednalo o toto rozdělení³⁶:

- a) Povídky, jež jsou zaměřeny na vědecko-technologický vývoj
- b) Povídky částečně antiutopistické – mimo jiné i zamýšlení se nad důsledky chování se k „matce přírodě“
- c) mysteriózní, hororové.

Kdybychom měli postupovat chronologicky, tak první vydaná sbírka z výše zmíněných je *Písek v zubech*, poté následuje sbírka *Výlety do snů* obsahující povídku *Cesta na Lemůj*. O pět let později sbírka *Fantastický mezičas*, za další tři roky *Upíří tanec* a jako poslední roku 2001 román *Zasvěcen demony*³⁷.

Podle výše zmíněného rozdělení můžeme ještě separovat zejména konkrétní sbírky a jednotlivé povídky. Prvotní sbírkou byl *Písek v zubech*, název je odvozen od poslední delší povídky ve sbírce. Této konkrétní povídce se, však budu věnovat až v závěru celé práce ve spojení s *Olomouckým románem*. Tato povídková sbírka je jediná, která obsahuje jak sci-fi a fantasy prvky, tak i antiutopistické rysy. Celkové zhodnocení sbírky by mohlo být na pomezí mezi skepsí, tragikomedií a hororem.

Již první povídka „*Večeře pro hosta*“ je názornou ukázkou, jakým směrem se budou další povídky vyvíjet. Zde je hlavním prvkem záhadná rostlina, která se živí vším živým kolem sebe. Nejprve jen požívá hmyz, jež se vyskytuje v bytě, ale později začíná útočit i na členy

---

³⁶ Jedná se jen o základní rozdělení. Jednotlivé povídky, by bylo také ještě možno rozdělit, bez příslušnosti ke konkrétní sbírce.

³⁷ Jedná se o přepracování povídky „*Písek v zubech*“ z roku 1978 a dále z roku 1993.

rodiny. Poté, co je rostlina sněžena vegetariánským přítelem, její nenasytnost se projeví v příslušném hostiteli. „*Portrét pro Martinu*“ má společné prvky se známým románem od O.Wilda *Obraz Doriana Graye*. Každý, kdo je malířem ztvárněn v portrét, čeká tragický (smrtný) osud. Kromě jiného se malíř potýká i s konkrétní vidinou jejich smrti. V tomto mysteriózním a hororovém duchu se nese i povídka *Písek v zubech*, o ní však později.

Utopistické a vědecko-technologické prvky nalezneme v povídkách „*Bílá krajina*“, jejíž samotný název nás připraví na to, co můžeme očekávat. Autor nás však přenesl jen na konkrétní místo, kde je všude kolem bílá krajina a po celý rok nedostatek slunce, nedostaneme však odpověď, co se konkrétně přihodilo. Podobně autor navazuje i v další povídce, ocitáme se v době, kdy je na veškeré vaření potřeba jen "prášek Z", ale kvůli nehodě při výrobě se stává nedostatkovým zbožím³⁸. Naštěstí je zde institut s archivem, který disponuje člověkem ze zkumavky (podle toho i název povídky), který pochází z 21.století a má znalosti o pěstování zeleniny a ovoce.

Tematicky trochu vybočují povídky „*Poslouchej myši!*“ a „*Hydrocefalus*“, které jsou zaměřené na fantaskní schopnosti. V první si autor hraje s „psychoskopickou telepatí“³⁹, kdy student se pomocí hlubokého soustředění na předmět, jenž drží v ruce, dokáže vybavit veškerou minulost a poslední přítomnost předmětu. Institut jeho schopnosti chce využít pro vystopování myši, která je velice důležitá pro další výzkum. Jedná se o pokus o antikoncepci pro myši a později i další zvířata, aby se zamezilo jejich přemnožení. A v druhé se jedná o chlapce školou povinného, který po výstupu na kopec získává věštecké schopnosti. Když se soustředí, uvidí blízkou budoucnost a kvůli jeho předpovědím, ho ostatní spolužáci začnou šikanovat. Nakonec jeho schopnosti chce využít jeho učitel matematiky, aby vyhrál ve sportce. Jenže Staník vidí jen katastrofickou budoucnost „... objevila tmavá šedá tělesa připomínala hejno létajících ptáků. ...

- *Dva, čtyři, šest, osm, deset ...*

- *Už letí!*⁴⁰.

Jistou tragikomedií nalezneme v povídce „*Bez vlasů a s vlasy*“, kdy jediným fantaskním prvkem je předpověď cikánky, že po vývaru z břízy bude mít muž opět vlasy. Ale jak to v přírodě bývá, když nastane podzim, listí opadá a s ním i vlasy. Zde by bylo lepší se zaměřit

---

³⁸ Jedna z mnoha dobových narážek na předlistopadové období.

³⁹ Tyto mysteriózní prvky poznáváme například u próz S. Kinga.

⁴⁰ MACHÁČEK, Lubomír. *Písek v zubech*. Praha, 1978, s. 92.

na typizaci manželského páru, kdy ženě velice záleží na vzhledu a co je modernější než nespokojenost s tím, jakého má muže. Neboť, když je plešatý, není spokojená a když se pomocí cikánky vlasy objeví, opět není šťastná, protože přichází nová móda.

Ve sbírce ještě nalezneme dvě povídky, které si spíše hrají s naší pozorností⁴¹ a psychikou hlavních postav. První „*Jak jsem nakreslil Bahňáka*“ se nájemník chce pomstít staré domovnici za její neustálé obtěžování, a tak si vymyslí postavu Bahňáka, který se usadil ve sklepě, kde je prasklá voda. Jenže, když ji chce vystrašit a vydává se za Bahňáka, tak přivolání sanitáři, kteří měli původně starou domovnici odvést na psychiatrické vyšetření, berou do sanitky Břětu. Nepovedený vtip se mu stal osudný, neboť začal sám věřit, že Bahňák opravdu existuje.

V podobném ražení je i povídka „*Barevné sny o vodě*“, kdy si úřednice a domorodec vystřelí z nového majitele chalupy tím, že mu tvrdí, že tu není žádná voda. Jediným fantaskním prvkem, bychom mohli považovat jeho katastrofické sny o vodě, která si jednou najde cestu a zahubí většinu lidstva. Povídka „*Uzenář*“ se zaměřuje na tajemného řidiče autobusu, kterého skupina starších mužů neprávem obviní, že cestou sbírá lidi a vyrábí z nich uzené. Přesto ale v jednom malém pytli najdou jen trávu. Autor nás však nechává na pochybách poslední větou:

„Potom si z dlouhé chvíle začal skládat a rozbalovat prázdný, větší a dosud nepoužitý pytel druhý.“⁴²

Odkaz na postavu dítěte nalezneme již ve zmíněné povídce „*Hydrocefalus*“, stejně tak jako „*Biograf*“ nebo „*Fanyno štěstí*“, obě poslední zmíněné povídky končí tragicky, kdy jsou obě děti současně vrahy. V „*Biografu*“ zabije vnuk babičku, protože si myslí, že obrázky vycházející z komína, jsou jen díky tomu, že babička zabije zvíře či člověka, jenž se pak objeví v kouřovém dýmu.

„- A kdepak je babička? – rozhlédla se matka. [...] Zakryl si rukama oči, potom zvedl hlavu a skrz prsty se podíval na spirálu vetchého dýmu.“⁴³

---

⁴¹ V této povídce buď nenalezneme fantaskní prvek, protože autor záměrně mlží a nechává čtenáře tápat, až do poslední chvíle, kdy rozuzlení tkví v paradoxu – postava Břěti skončí v psychiatrické léčebně, kde chtěl, aby skončila domovnice. Nebo je fantaskním prvkem skutečně vznik Bahňáka na základě myšlenkové představy.

⁴² MACHÁČEK, Lubomír. *Písek v zubech*. Praha, 1978, s. 46.

⁴³ Tamtéž, s 102.

„*Fanyno štěstí*“ se odehrává na fiktivním anglickém venkově, kdy si adoptují starší manželé mladou dívku, která se však nechce vzdát svého jediného přítele Lojzika (malé morče). Tak se rozhodne jednotlivé překážky zničit – způsobí zešílení služebné, záhadná smrt paní Smithové a pád pana Smitha. Celý příběh doprovází záhadná atmosféra, kdo by mohl být škůdcem, ale spíše než fantaskní prvky tu objevíme detektivní prvky s kapkou tajemna a mysteria.

„– *To kvůli tobě, Lojziku, kvůli tobě. A oni tvrdili, že přinášíš smůlu. – V duchu se tomu musela zasmát. Naposledy se otočila a ještě vroucněji přitiskla zvíře na své srdce. [...] nezakrytou žumpu. Pak šlápla do prázdna a padala dolů, stále níž a níž.*“⁴⁴

Opačné tematické zaměření sledujeme u druhé povídkové sbírky *Výlety do snů*. Celá sbírka je věnována sci-fi prvkům, respektive se zde potýkáme s budoucností, která čerpá ze soudobé skutečnosti a dotýká se ekologické problematiky. Ať už se jedná o záhadné semínko, ve kterém se po vyklíčení objeví neznámí malí návštěvníci, či jablka, která mají schopnost se k sobě kutálet i přes překážky. Dále pak kohout, jenž svým kokrháním svolává celé zvířectvo z okolí a domlouvají se pak mezi sebou nebo podzemní zvíře Třínohý v povídce „*Štvanice*“⁴⁵, kdy má charakteristické jednání potkana i krtka.

Jistou odlišnost zpozorujeme u povídek „*Teplo rodinného krbu*“ a „*Železná košile*“, kdy během první se ze začátku soustředíme na klasické vybudování rodinného zázemí budoucí rodiny, až na ten rozdíl, že se muž transcendentně přenáší do minulosti, do starého města. Druhá je věnována Karlu Čapkovi a záhadou jsou stopy v kruhu, nakonec se jedná o zcela logické vysvětlení:

„*Jenom ještě otázku: Už jste se někdy, pánové, procházeli po věžeňském dvoře.*“⁴⁶

Že by chtěl autor poukázat na dílo *Šlépěj*, která hovoří o stejném nevysvětleném jevu stopy ve sněhu až na ten rozdíl, že v Čapkově povídce se vysvětlení nedostaví.

---

⁴⁴ MACHÁČEK, Lubomír. *Písek v zubech*. Praha, 1978, s. 116.

⁴⁵ Autor zde naráží na ústřední postavu, přezdívanou "Krysař".

⁴⁶ MACHÁČEK, Lubomír. *Výlety do snů*. Hradec Králové, 1984, s. 116.

Odkazem na Karla Čapka ovšem autor nekončí, následující povídka „*Expertiza*“ se zabývá příčinou, jak došlo k poškození počítače OTO. Lehce předvídatelné je objevení se citů, které by technicky vyspělí roboti neměli mít. Podobné rysy nalezneme v povídce „*Metoda kontrolního článku*“, kde se během výzkumu prokáže jistý problém mezi dvěma různými typy robotů. Odpověď je více než jednoduchá, obzvláště, když robota Filipa10 bere doktor k sobě domů, aby manželce nebylo smutno. Díky tomuto kroku zjistí, že roboti spolu takto reagují, jelikož jsou opačného pohlaví.

Na vědecko-technologický pokrok s roboty ještě Macháček naváže v nadcházející povídkové sbírce. Nevynechává ani motiv života-smrti a katastrofální budoucností, když si lidé budou dále zahrávat se zbraněmi hromadného ničení. Nejspíše náznak na atomové bomby a jejich další použití a zdokonalení.

V povídce „*Poválečné děti*“ se nacházíme ve fiktivním světě po válce, kdy přeživší musí žít pod povrchem a bez Slunce. Konečné zjištění, spočívá v tom, že dospělé děti nejsou vlastně normálními dětmi, ale byly vyrobeny, neboť nikdo z přeživších mít děti nemohl.

„Jak dlouho jsem čekal, abych se ujistil, že já nejsem já, ale někdo jiný, koho stvořily lidské ruce a mozek, že mí vrstevníci mají tentýž rodokmen.“⁴⁷

A v antiutopické budoucnosti související s válkou se Macháček ještě zastavil s povídkou „*Modrý obraz*“, kde ústředním motivem jsou záhadné noviny z budoucnosti, jež hovoří o raketách OHIO, které pravděpodobně přinesou další světovou válku nedozírných následků. Podstatným zůstává prvek odevzdání školní práce na téma „Mír a válka.“

Již se dostáváme k poslední a podstatné povídce „*Cesta na Lemůj*“ odehrávající se v katastrofickém fiktivním světě, kdy byla země postižena virovými epidemiemi, zvyšující se negramotností a snahou nalézt novou planetu pro život. Stará tetička Emilka, která se stará o svého synovce, již od jeho útlého dětství, zatímco jeho rodiče odcestovali za prací na planetu Lemůj. Jedinou komunikace tvoří dopisy, které se ukážou být podvrhem, neboť je psala sama tetička. Co se opravdu stalo s jeho rodiči, skutečně odcestovali na neznámou planetu Lemůj a pátrali po novém životě na něm?

„A já jsem cítil, že Lemůj, ať už šlo o něj či jakoukoli jinou planetu, existuje, i kdyby vznikal načas jen našich představách?“⁴⁸

---

⁴⁷ Tamtéž, s. 140.

⁴⁸ MACHÁČEK, Lubomír. *Výlety do snů*. Hradec Králové, 1984, s. 179.

Názornou ukázkou je sbírka povídek *Fantastický mezičas*, již lze definovat jako vědecko-fantaskní, kdy hlavním tématem je jak technologický pokrok, tak i vlastní lidská "devastace". Ať už se jedná o mužskou robotí hlavu, kterou lze naprogramovat podle konkrétních potřeb a při její nefunkčnosti stačí hlavu dát do síťovky a odnést opravit, aby splnila daná kritéria⁴⁹, nebo velociped, který jezdí na lidskou inteligenci⁵⁰. Postavy v povídkách nemají toliko vypracovanou psychologii, ale autor se zaměřuje na konkrétní rysy, čímž poukazuje na důležitý vztah člověk-příroda, kdy jako Karel Čapek poutá naši pozornost nahrazení lidského i zvířecího života roboty (androidy, kyborgy).

Příkladem může být povídka „*Vůně nasbíraných hub*“, kdy lidé už nepracují a veškerou práci za ně vykonávají roboti-androidi, tudíž mají lidé více času na své aktivity a koníčky. Jenže se nepočítalo, že by se android chtěl obrátit proti člověku a zabít ho, aby mohl získat jeho místo, dokud se o to v povídce nepokusí. Zajímavá je vložka, odkazující na naši realitu ve fikčním světě:

„... *Alani ted' frčí. Kdysi prý můj pradědeček stál frontu na automatickou pračku, dědeček na barevný televizor, můj táta na robota. Ted' došla řada na nás. Prali jsme se v předvánočním shonu o Alana, o ten biologický zázrak.*“⁵¹

Něčeho podobného si všimneme i u „*Králíků jako v Austrálii*“, kde se jedná o vymření živočichů a nahrazením umělými, technicky vyspělými tvory. Kromě technologického pokroku je tu veden i důraz na chování firmy, která vyrábí vše potřebné (tedy veškeré roboty), a když zjistí, že jeden člověk během závodu vyhrál živé králíky, chtějí je získat, aby nevznikla konkurence, za pomoci úplatku, nátlaku a výhružek rodině⁵². Muž se rozhodne králíky radši zahubit, jenže život si vždy najde cestu, takže v kotci nalezne několik malých teplých a chlupatých kuliček.

Macháček se i zaměřil na dalekou budoucnost, kdy je možné cestovat na jiné planety a obývat je, a to v povídce „*Netradiční zboží*“, v níž planeta Země je oblastí pro turisty, kteří chtějí poznat historii lidstva a jejich život. Základním sci-fi prvkem je cestování za pomoci vyspělých vesmírných dopravních prostředků. Na rozdíl od jiných sci-fi příběhů, se zde jedná jen o prvek, kdy autor vytvořil vědeckofantastický fikční svět, ale bez konkrétních

---

⁴⁹ MACHÁČEK, Lubomír. „Domácí pomocník“ In MACHÁČEK, Lubomír. *Fantastický mezičas*. Hradec Králové, 1989.

⁵⁰ „Jakou barvu má tráva“, tamtéž.

⁵¹ MACHÁČEK, Lubomír. *Fantastický mezičas*. Hradec Králové, 1989, s. 53.

⁵² Podobné konání si zažilo mnoho lidí v minulém režimu. Zda chtěl autor takto poukázat není jednoznačné.

vědeckých vysvětlivek. Důležitý je ovšem moment, kdy naši cestovatelé objeví kosmetický salón, kde si mohou koupit lahvičky s parfémem, který však neobsahuje vůni, ale konkrétní lidské emoce jako strach, hněv, láska, štěstí, hlad aj.

Trochu vybočující je povídka „*Stopa do budoucnosti*“, kdy jsme sice ve fiktivním světě, přesto má mnoho rysů s naším aktuálním světem. Ústřední postavou je mladý hoch, který začíná mít psychické problémy, má sluchové halucinace, jež se později promění ve skutečné halucinace, až flashbaky do druhé světové války. Autor se zaměřil na historicky podložené pokusy, které prováděli během války nacisté, upravil si však konkrétní výsledek. Chlapec ovšem nebyl ojedinělým případem.

Poslední delší povídky se zaměřují na budoucnost člověka z jiné, vážnější perspektivy. V první se nejedná jen o technický pokrok, ale i problém, na který autor upozornil a který platí také v dnešním současném světě. „*Čekání na člověka*“ je o vytváření umělých dětí a rodičů, neboť se rozšířila epidemie neplodnosti a bylo potřeba přijít s řešením. Jenže, jak si uvědomujeme, není možné, aby vše fungovalo bez problému. Vědecký experiment je prováděn jak na umělých/osvojených dětech, tak pravých/živých. Problém nastává, když se začne zvedat počet sebevražd u osvojených dětí. Hlavním případem je dítě, které matka nezvládá, a vyhrožuje, že ho vrátí. Nakonec se ovšem ukáže, že ono dítě je živé, ale umělí jsou rodiče. Sice se technologie může snažit o vytvoření umělého člověka, problémem však vždy zůstane lidský mozek a emoce.

Na ty se zaměřil v poslední povídce „*Panák, který zpíval*“, jenž podle mnoha kritických recenzí je podobná divadelní hře R.U.R., ale zdaleka nedosáhla takového očekávaného vrcholu. Technologický pokrok vede k vytvoření člověka-roboty "Oskara", který má i propracovaný umělý mozek, ale bez některých reakcí, díky nimž se projevují emoce. Až čas samozřejmě ukáže, že i robot se může učit, a to bez konkrétního nastavení. Oskar má původně sloužit pro utišení pubescentních emocí. Na zkoušku je dán do základní školy, kde se náhodně naučí rozpoznávat smrtelné nemoci a dotyčným chce pomoci, tedy ho usmrtí, aby se netrápil. Nejdříve začne se zabitím třídních zvířat, poté napadne školníka a nakonec i třídní učitelku, kterou však nakonec nechá na živu, neboť se u něho projeví láska.

Upíří tanec je jediná mysteriózní a fantaskní povídková sbírka, kterou autor napsal. Přesto však se může pyšnit jen některými fantaskními povídkami, neboť zbytek si hlavně pohrává se čtenářovou myslí a upoutává pozornost na fantaskní prvky a tajemnou atmosféru, bez většího rozšíření dějového obsahu. Není pochyb o snaze autora zkusit i něco jiného, hravého,

jak si pohrát s tajemnou a záhadnou atmosférou. Je potřebné uznat, že tentokrát se autor nezaměřil na typizace postav, vyjímaje poslední povídky „*Upíří tanec*“, kde si pohrává s chováním postavy dívky Sofie. Jeho záměrem bylo čistě zaměřit čtenářovu pozornost na vcítění se do prostředí.

Příkladem pro navození hororové atmosféry jsou obzvláště povídky: „*Dětský pláč*“, „*Psí gramofon*“, „*Ptačí dům*“, „*Krvavý sen*“ nebo „*Lokalita*“. Každá se zaměřuje na naše psychické vnímání, které vede k napínavému očekávání vysvětlení, ale jak tomu u mysteriózních příběhů bývá, autor nechává čtenáře tápat s nevyjasněným závěrem. První ze zmíněných se odehrává za deště, kdy má žena zrakové a sluchové halucinace. Velkým překvapením je objevení tajemné postavy u kašny, jak hází živé dítě do vody. Žena se chová, jako by to udělala ona, ale žádné dítě nikdy neměla.

Následující povídka se opět odehrává za deště, respektive bouřky, spíše cítíme tajemnou až napínavou atmosféru, kdy po zjištění, co dávají majitelé do konzerv (psí maso), které prodávají se může udělat někomu nevolno. „*Ptačí dům*“ pojednává o několikáté záhadné sebevraždě ve stejném domě a ze stejného místa. Končí detektivovým skokem ze stejného místa, bez konkrétního důvodu, respektive jen z chuti létat. Že by k místu byl připoután duch prvního sebevraha – bláznivého vědce, jenž vytvořil mechanická křídla a chtěl létat – který "posedne" rozpolceného člověka a donutí ho/ji skočit?

„Slunce už kreslilo svou rudou linku na obzor, i Ptačí dům byl dávno vzhůru. Zaslechl mávání křídel ptáků, snad holubů. Čistý, čerstvě svěží vzduch mu pronikal do plic a on se cítil nadmíru lehký, silný a soběstačný.

V tom okamžiku se odhodlaně nadýchl. Potom se nebojácně předklonil a natáhl předvídavě paže...“⁵³

„*Krvavý sen*“ zapojuje snovou vidinu budoucnosti spjatou s tradičním "d'já vu". Záhadným prvkem je žena s červeným kufrem, která spojuje jeho sen s realitou a aby předešel své tragické smrti, radši vystupuje z vlaku. Poslední povídka „*Lokalita*“ si čistě pohrává s nepovedeným vtípem, kdy začínající policista (dnes právník) přišel s teorií o větším a dědičném výskytu kriminality podle místa narození. Jeho starší parťák se toho později tajně chytne a když v agresi zabije svoji ženu, chce vinu uhrát na tuto skutečnost, protože i on pochází z této oblasti, narodil se tam.

---

⁵³ MACHÁČEK, Lubomír. *Upíří tanec*. Praha, 1993, s. 47.

A co povídka „*Terč*“ o mstící se kulce, která bloudí po světě a hledá svůj cíl. Zde si autor opět pohrává s lidskou psychikou, když po záhadné sebevraždě plukovníka zmizí ona smrtící kulka a dalším na řadě je jeho přímý podřízený:

„[...] - ... už je tady, cítíte ji, jak se vás dotýká?“⁵⁴

„V okamžiku, kdy si všechny souvislosti uvědomil, zaslechl v dálce tichý svistot. Mazlivý, výhružný, varující.“⁵⁵

Nečekaný zvrat a překvapení s postavami vrahů, objevíme v povídce „*Ach ta lidská duše*“, kde se z jednoho obyčejného zahradníka kvůli žárlivosti stane vrah.

„*Krásny solitér, ... kyprý, voňavý a jakou má kubaturu. Vypadá téměř jako vaše žena.*“⁵⁶

„*Pozoruhodný výkon! On sám zahradník, se dopracoval zatím jen k lidské hlavě. Ta hlava se nápadně podobala jeho bývalé žene, ...*“⁵⁷

Podle mého názoru velice naturalistická, až poněkud nevhodně opovážlivá povídka „*Prostor pro Anděla*“ vypráví o mladé dívce Aniče, která je psychicky narušená a žije ve světě pohádek, kdy kouzelné předměty (sedmimílové boty, létající koberec, hrnečku vař, ...) vidí ve skutečném světě a pro jejich získání je schopná vraždy. Hlavním zvráceným činem však nejsou jen ony vraždy, ale pedofilní jednání muže Emila Remka, který zneužije Aničku pod příslibem, že si může zajezdit na létajícím kole.

Upířskou tematiku navozuje autor v povídce „*Noční ptáci*“, když přijde manžel za vyšetřovatelem s podezřením, že jeho žena je upírka a vysává mu krev. Nakonec skončí manželský pár jako sběratelský předmět, který bude sloužit pro budoucí experimenty, i s jejich ještě nenarozeným dítětem.

Na tento motiv pak navazuje hlavní povídka, jejíž název nese celá povídková sbírka „*Upíří tanec*“. Děj se orientuje kolem náctileté dívky Sofie, jež je v ústavní péči a pokaždé ji z problematických důvodů vrátí adoptující rodina. Sledujeme dvě linie, kdy hlavní postava Arnošt se snaží přijít na hlavní příčinu, proč dochází ke změně situace, a záhadná nemoc dlouholeté přítelkyně. Dívce se v rodinách vždy velice daří, ale pak dojde ke zkratu, kdy začne projevovat sociopatické až psychopatické sklony. V původně bezdětné rodině se po narození dvojčat tyto sklony projeví, když úmyslně psychicky týrá novorozeňata – sleduje

---

⁵⁴ MACHÁČEK, Lubomír. *Upíří tanec*. Praha, 1993, s. 29.

⁵⁵ Tamtéž, s. 31.

⁵⁶ Tamtéž, s. 20.

⁵⁷ Tamtéž, s. 21.

je a vyžívá se v jejich nářku po dudlíku, aj.(doplnit). V jiném manželském páru dožene muže k sebevraždě po společném tanci, kdy se chování muže rapidně změní v submisivní až závislé na dívce. Dalšími případy jsou pozorování úplňku, potřeba krve a zabíjení.

„A víte, k čemu ta vejce měla? Pila je a vysávala... jako lasice. [...] Slepice se mohly umlátit, jak je rdousila. Měla krev až za ušima a na ní nalepený peří.“⁵⁸

Linie se začnou spojovat ve chvíli, kdy začne zjišťovat, kdo jsou jejími rodiči nebo aspoň matkou. Jakmile jeho kamarádka Kamila přijde z nemocnice, kam chodila na pravidelné transfúze krve, dospěje k závěru, který mu sama potvrdí, že dívka je její dcerou, ale také jeho a musí se o ni postarat, až zemře. Tajemnou a záhadnou atmosféru pocítujeme v momentu, kdy se s dívkou setkává a sám pocítuje její nevysvětlitelnou moc člověka přitáhnout a ovlivnit jeho vnímání, které zakončuje svým "upířím tancem". Odolává až do úplného konce, kdy se přestane ovládat a podlehne:

„[...] mu vklouzla do náruče. Tak hebce, voňavě a ladně, jako by na to celou věčnost čekala. Ach, tak rodičovská láska! [...] V té chvíli byl ochoten ji odpustit cokoli. [...] Sofie chtěla tančit. Stoupla si na špičky a políbila ho soustředěně na jemnou kůži na krku. Trochu to štíplo a on si vzpomněl na její rudé rty.“⁵⁹

Na závěr ona povídka „*Písek v Zubech*“, která svojí tematikou předchází upířskému motivu v předtím zmíněné povídkové sbírce. Tato povídka byla sice dokončena, ne však uzavřena. Sám autor ji později přepracoval a samostatně vydal pod názvem *Písek v zubech*, navíc ji doplnil o "Epilog", volné pokračování, co stalo po konci, a tuto konkrétní povídku nazval "Prolog". Samu povídku nechal v původním znění, novinkou však je nečekané pokračování, totiž jak žijí hlavní postavy po oné mystické příhodě.

Zato druhou povídku *Epilog* po několika letech přepracuje (přichází s novým koncem) a povídku „*Písek v zubech*“ drobně přepíše. Vytvoří nové vydání pod názvem *Zasvěcení demony* s podtitulem Olomoucký román a původní povídku *Epilog* přejmenuje na *Žiznivý stařec*. Dochází k přejmenování některých hlavních postav a přepracování popisu prostředí, kdy podle mého názoru již neplní svoji původní mysteriózní až strašidelnou funkci. Zásadním však je zcela nový konec povídky *Žiznivý stařec*, která přichází s pozitivním a

---

⁵⁸ Tamtéž, s. 74.

⁵⁹ Tamtéž, s. 87.

klasicky šťastným koncem, jež však narušuje původní koncepci zvoleného subžánru a působení díla na čtenáře.

Když si projdeme původní neupravenou verzi první povídky, ze zcela obyčejného začátku, kdy začínající student psychologie Jáchym hledá privát a potká dívku, se kterou později naváže milenecký vztah, jež se v navazujícím *Epilogu* stane jeho ženou a mají spolu syna. Jenže nabídka bytů není dostatečná, kromě jediného domu, kde nikdo nikdy dlouho nevydržel, zde se nám pak ukazují prvotní prvky hororu:

„Patrový dům působil na prvý pohled ponuře. [...] Svou mohutností připomínal uprostřed rozlehlé zahrady romantické stavení vybudované kdesi ve staré Anglii. Kamenné zdivo doplňovaly struskové cihly, odepínal je ze severní strany břechťan, z jižní bujný přísavník, a barvil celou stavbu doruda.“⁶⁰

Do této atmosféry ukázkově zapadají i hlavní představitelé: paní Sofie Šulcová, u které se projevují znaky stařecké demence:

„..., drobnou stařenku s bílými vlasy. Bezkrvná brusinka rtů, krvavé korálky očí, uzlíky vrásek, protkávané fialkami žilkoví. Křehká jako motýl, ...“⁶¹,

pan profesor Šulc – bývalý houslový virtuóz, žijící pro některé velice bohémským životem, čemuž se snaží paní Šulcová bránit.

Během zdejšího pobývání slýchá Jáchym v pozdních večerních hodinách hudbu, která se line ze suterénu, kde je mistrova koncertní síň. Jednoho večera chce ukojit svoji zvědavost, potajmu se přiblíží k pootvřeným dveřím a nahlédne dovnitř. Zprvu nic neočekávaného, hrající Šulc a uprostřed nádherná žena koncentrovaná na hudbu.

Pozoruje změny, jak u sebe:

„Všechny její rysy se měnily, přibližovala se mi a hned vzdalovala, [...] Nemohl jsem uvažovat dál, protože hudba mne svírala i povznášela. Dovedla mne jako droga až na hranici mezi vědomím a snem, životem a smrtí.“⁶²

---

⁶⁰ MACHÁČEK, Lubomír. *Zasvěcen demony*. Olomouc, 2001, s. 16.

⁶¹ Tamtéž, s. 16.

⁶² MACHÁČEK, Lubomír. *Písek v zubech. Mystery*. Pardubice, 1993, s. 22-23.

Tak u neznámé ženy:

„Naposledy jsem spatřil její oči, zúžené zornice! V jakém to byla omámení? A co dál, co bylo dál? Proč je tak bledá a zmatená? Chtěla se zvednout a opět klesla do křesla. Je bez života. Nemá sílu říct ani slovo, [...] Ale tváří se šťastně, tak šťastně...“⁶³

Již narážíme na hlavní pointu celého příběhu – magická síla mistrovy hudby. Hudba je nástrojem k otevření lidské duše a za její pomoci získává Šulc životní energii od posluchače, vysává ho. K onomu pochopení dospěje Jáchym po době, kdy za profesorem přestane docházet ona záhadná žena a on začíná chřadnout. Shodou okolností náhodně seznámí profesora s přítelkyní Magdou, jež jim změni celý zbytek života. Magda je okouzlena profesorem, profesor chce Magdu a Jáchym pocítí žárlivost a strach, protože objeví dopis od profesora Magdě o jeho soukromém hraní. Vymyslí tedy plán, jak se zbavit profesora, respektive, aby přestal hrát.

Za pomoci skleněných tabulek a písku dohání profesora k šílenství, neboť není schopen se soustředit na hru, když neustále cítí mezi zuby písek a housle vydávají skřípot. Vyvrcholením je očekávané mistrovo zjištění o Jáchymově škůdcovství a potřeba mu dokázat, kdo je tady pánem. Rozhodne se mu tedy zahrát. V koncertní síni již čeká svátečně oblečená Magda a když Šulc začne hrát, dochází k nepopsatelnému pocitu blaženosti, svobody, lehkosti bytí, kdy se smysly soustředí jen na onen líbezný zvuk hudby. Ke změně dochází, když Jáchym záměrně profesora upozorní na písek mezi zuby. Místo líbezných tónů se ozve hrozný skřípot, disharmonie, které se Šulc obával. Nakonec se Jáchym probouzí v nemocnici po boku Magdy, která profesorovi stihla utéct. Následuje mysteriózní zakončení v podobě Šulcova zmizení, kdy v zamčené místnosti zbyl jen písek a dva snubní prsteny:

„Na jednom z nich bylo vyryto Sofie Evženovi...“

„A na druhém Evžen Sofii,“⁶⁴

Vyvstává otázka povahy jejich vztahu: matka-syn nebo manžel-manželka? V obou případech pochopíme chování Šulcové, které provázelo celým příběhem.

Nepřehlédnutelným rysem je autorova inspirace v hororovém díle Brama Strokera *Drákula*, které ještě více inklinuje v pokračování, kdy přepracovaná verze je doplněna o dopisy od

---

⁶³ Tamtéž, s. 23.

⁶⁴ MACHÁČEK, Lubomír. *Zasvěcen demony*. Olomouc, 2001, s. 80.

Jáchyma. Ovšem zanedbatelným rozdílem je místo vysávání krve, že vysává Šulc z obětí životní energii.

V pokračování autor naváže ve stejném duchu. Přesto, že se zdá, že budou nadcházející události zcela normální, již po prvních rocích malého Jáchyma II., přichází zlom. Již jako kojence ho dokázala uklidnit jen vážná hudba a zjištění, že má hudební nadání nebylo pro Magdu nijak překvapivé, pro Jáchyma ovšem ano. Není schopen zapomenout na příhodu se Šulcem, obzvláště když jeho manželce odkázal dům, kde se vše odehrálo.

Neustálý stihomam, nahlodává jeho obavy o synovu budoucnost, nehledě na skutečnost, že má podezření, není-li Jáchym II. profesorovým synem. Už na základní škole nastanou první náznaky, že půjde v Šulcových stopách. Jáchym se ocitá v psychickém rozpoložení, kdy neví, co by si mohl počít. Jakmile přistihne syna, jak hraje své spolužačce, ukvapeně reaguje a vyčíní Jáchymovi II.

Kromě hudebního talentu obavy vzrůstají tajemným inzerátem o profesorovi hudby Šulcovi i skutečnost, že si Jáchym II. vybral jako svůj hudební nástroj housle, opět jako Šulc. Poté následují příhody, kdy svým hraním pobláznil všechny spolužačky ve třídě. Během dospívání se vrací dávná spolužačka Julie, která chodí také na konzervatoř s Jáchymem II. a navážou spolu milenecký vztah, i přes Jáchymovu snahu Julii varovat, se uskuteční jeho noční můra. Po jisté době se začnou u Julie projevoovat příznaky, jež obnáší poslech Jáchymovy (II.) hudby:

„Měla sněhobílou tvář, mramorově chladnou, a po celou dobu své přítomnosti se snažila křečovitě rozdávat pohodu. Ale pergamenová pleť a kruhy pod očima svědčily o tom, s jakými pohnutkami a bolestmi ve svém nitru zápolí.“⁶⁵

Její zdraví se horší každým dalším poslechem. Kromě toho, se naruší i vztah mezi Magdou a Jáchymem, poněvadž se Magda upne na syna a její jednání se nápadně začne podobat paní Šulcové. Místo toho, aby viděla realitu synových činů, má před sebou neustále obrázek budoucího světového virtuosa, kterého od jeho cíle vyrušuje právě Julie.

Během jedné hádky se Jáchym dozví pravdu o otcovství, což je pro něho velkou ránou. Zlom začíná ve chvíli, kdy zapůsobí osobní promluva Jáchyma s Julii (ona přestane docházet a poslouchat), hádka mezi synem a otcem:

---

⁶⁵ MACHÁČEK, Lubomír. *Písek v zubech. Mystery*. Pardubice, 1993, s. 74.

„[...] Seš upír, který se napájí lidskou duší. – Proč právě lidskou? -zachechtal se. – Protože jenom lidé dokáží vnímat krásu hudby. Julie chřadne jako všechny ty ženy a dívky, co poslouchaly Šulce.“⁶⁶

A přichází hádka mezi Jáchymem a Magdou, která není ochotná uvěřit, že by synova hudba ubližovala. Pokusí se o prokázání svého tvrzení a chodí každý den řádně upravena do Jáchymovy koncertní síně a poslouchá jeho hudbu, neboť nemohla sledovat, jak syn chřadne. Zprvu se neprojevuje nic, ale později se objevují první příznaky, z agonie se přesouvá do deprese, až nakonec umírá. Jáchym II. poprvé pochopí, co jeho hudba způsobuje a rozhodne se to vyzkoušet na sobě. Uzavře se v síni a hraje sám sobě, načež umírá vysílením.

„Jeho vráskami zkropený obličej, poleptaný prameny odporlivě žlutobílých vlasů, mi připomněl tvář šíleného profesora.“⁶⁷

Konec nastává až smrtí samotného Jáchyma, paradoxně při poslechu Juliiny hudby na flétnu. Jenže při přepracování pokračování si autor tento tragický konec rozmyslel a přišel se zcela klasickým šťastným koncem. Změnou je rovněž figurování samotného profesora Šulce, jenž se podílí na rozvíjení Jáchymova talentu. Při závěrečném vystoupení v chrámu před plným publikem chce Šulc dosáhnout své velikosti a získat i Jáchymovu životní energii-duši. Zvrat nastává ve chvíli, kdy se proti němu postaví Julie po Jáchymově boku a společně profesora zničí:

„[...] a vítr melodie prudce pohnul Mistrovým tělem, až zachřestilo a smoking se mu rozevřel. Na kůru stál kostlivec. Paruka bělostných vlasů mu sklouzla z lebky, [...] ona plachtila nad hlavami, ne nepodobná cizokrajnému motýlu, [...] Kdosi otevřel [...], aby motýl mohl vylétnout...“⁶⁸.

---

⁶⁶ Tamtéž, s. 72.

⁶⁷ MACHÁČEK, Lubomír. *Písek v zubech. Mystery*. Pardubice, 1993, s. 82.

⁶⁸ MACHÁČEK, Lubomír. *Zasvěcen demony*. Olomouc, 2001, s. 156.

ZÁVĚR

Objasnění fantastické literatury je velice komplikované, zároveň s definicí sci-fi a fantasy literatury, jež nejsou jednoznačné, ani jednoduché. Jedná se o obsáhlou a problematickou oblast jak ve světové, tak české literatuře. Uvedla jsem několik možných teorií, která svým způsobem poukazuje na vývoj v minulosti i na současnou situaci jak ve světové literatuře, tak v české. U každého literárního teoretika objevíme jiné znaky a prvky, mimo jiné i oni sami rozdělují žánr podle vlastních kritérií. Bylo zmíněno, že důležitým faktorem pro ujasnění základního vymezení, jsou definice SF literatury jako vlastního směru, dále fantasy literatury jako žánru a fantasy jako pojmenování fantastické literatury.

Základním přesto zůstává, že u jmenované fantastické literatury obecně používáme základní rozdělení – sci-fi, fantasy a horor. Kdy ani samotné zařazení sci-fi jako žánru není jednoznačné. Dědinová i Kudláč se shodují pro označení SF v širším pojetí literární oblasti než jen na literární druh (jejichž součástí je science fiction, fantasy, horor). Přesto, že podle obecných teorií a studií se hovoří o samostatném žánru. Výsledkem je mnohoznačnost jednoho pojmu, kdy je pro odbornost důležitá definice pojmu, abychom pochopili jeho funkčnost. V dnešní oblíbenosti populární literatury bych volila rozdělení SF jako samostatné literární oblasti. Nejen, že je schopen se sám zastupovat, ale také je původním žánrem, který dal vzniku vědeckofantastické literatuře.

SF literatura je dále rozdělována podle vlastního obsahu a vnitřního motivu, kdy se hovoří o způsobu jejímž prostřednictvím je utvořen fikční svět. Mezi příklady populárních subžánru jsou: *military SF* nebo také *space opera*, *cyberpunk*, *steampunk*, *alternativní*, *hard SF*, *soft SF* a také *apokalyptické* a *postapokalyptické SF*.

V dnešní současné populární literatuře jsou pro čtenáře oblíbené zejména fantasy příběhy „tolkienovského“ typu, kdy se odehrává hrdinský příběh v nadpřirozeném světě (. Obzvláště žádoucí se stala „young adult fantasy“, která je zaměřena zejména na romantické pojetí příběhu za působení fantastických prvků a prostředí bez většího uměleckého významu (příklady jsou zejména tvorby „ság“ – *Twilight Saga*, *Hunger Games*, *Vampířská akademie*, *Divergent Saga* aj.).

Jak bylo zmíněno, česká sci-fi a fantasy literatura měla jisté počátky již v 17.století, nicméně ústřední pozornost byla věnována až druhé polovině dvacátého století, kdy došlo k největšímu rozmachu vědeckofantastické literatury. Nicméně se objevují průkopníci

v rámci sci-fi literatury již v druhé polovině 19. století, zaměřující se na cestování do minulosti (*Výlety pana Broučka – Svatopluk Čech*) a v první polovině 20. století na vědeckotechnický pokrok s upozorněním na jeho zneužití (*Krakatit, Továrna na absolutno, R.U.R.* - Karel Čapek). Útlum v možném vývoji SF literatury nastal v období totalitního režimu, poněvadž jak bylo zmíněno, fikční světy mohou být jistým odrazem či protipólem skutečného světa. Což bylo proti úmyslu minulého režimu. Veškeré literární texty od beletrie, přes noviny a recenze byly kontrolovány a případně cenzurovány.

Prvními kroky pro navázání a souhrnu vývoje fantastické literatury dochází až v 80. letech, prostřednictvím zejména M. Genčiové, D. Slobodníka, O. Neffa a L. Doležela. Po listopadu 1989 dochází k radikálním změnám ve všech sférách společnosti. Na český knižní trh proniká zahraniční literatura a popularitu si získá SF literatura. Později vznikají fantasticky zaměřená nakladatelství (Argo), časopisy (Ikárie, Pevnost, zaniklý Nemesis), fandomy, webziny (Legie, FantasyPlanet) atd. Mezi současné prozaiky české fantasy literatury mohou být zmíněni Pavel Renčín *Městské války* (2008-2011) a *Labyrint* (2010) nebo Pavel Bareš *Projekt Kronos* (2017).

Závěrečné zhodnocení, Lubomír Macháček patřil mezi plodné autory druhé poloviny 20. století a začátku 21. století. Jeho působení v literárním společenství je oceňováno dodnes, ať už mluvíme o „Pardubickém plamínku“ či podílením se na vytvoření českého fandomu a "PARCONU". Když bychom shrnuli autorovu celoživotní tvorbu, rozdělíme ji na SF literaturu (sci-fi a fantasy), povídkové, detektivní a románové prózy. Drobná a románová próza je ve většině případů zaměřena na psychologickou charakteristiku postav, ve které se často objevují dětské postavy, nevyjímaje oblíbenosti detektivních směrů. Přesto, že se detektivní tvorba nedá svým očekávaným obsahem a rychlým spádem srovnávat s předními mistry detektivek, nesmí být opomenuta zejména typizace postav, jenž by bylo záhodno se věnovat v další studii.

Mimo jiné zásadním faktem zůstává rovněž prostředí, ve kterém se některé příběhy odehrávají, nejsou vybrány zcela náhodně, ale podle autorovy citové vazby. Ať už ve *Zasvěcen demony* jeho univerzitní město Olomouc, či rodné město Pardubice, které jsou ústředním prostředím i v jeho dalších prózách, což prozrazuje i jejich název *Zač je v Pardubicích perník aneb Perníčková dobrodružství ve vzduchu, na souši i na vodě* (2002); *Jak chutná v Pardubicích perník aneb Marcipánková dobrodružství ve vzduchu, na souši a na vodě* (2004); *Poklad na Kunětické Hoře* (1997).

Macháčkova tvorba zaměřující se na SF literaturu, lze rozdělit podle hlavních subžánru. Jeho sbírky nás vedou k zamyšlení, kdy upozorňuje na nebezpečnost pokroku. Také bychom si měli uvědomit, že jak se chováme k přírodě, tak se ona v budoucnu zachová k nám. Přesto, že autor většinu literárních textů vydal v 80. a 90. letech, jejich témata jsou stále aktuální. Ať už se jedná o technický pokrok, kdy základní potraviny jsou nahrazeny práškem nebo vymření živočichů, jenž jsou nahrazeny robotickou verzí. Povídková sbírka *Fantastický mezičas* pojednává zejména o technickém pokroku robotů, rozšiřujících se komunikačních problémech mezilidské komunikace. Důraz je kladen na lidskou pýchu a nedozírnost budoucích následků pro lidstvo. Což navazuje na sbírku *Výlety do snů*, které se soustředí na utopické rysy a navazuje na „čapkovskou tvorbu“ upozorňujících na nebezpečnost technologického pokroku. *Písek v zubech* je fantastickou prvotinou, jenž není jednoznačně tematicky vyhraněna. Sběrka obsahuje detektivní a fantastické prvky, střídající se s utopickými a mysteriózními motivy. Závěr práce byl věnován mystery povídkové sbírce *Upíří tanec*, kdy se autor zcela distancoval od jakékoliv typizace postav. Důraz byl kladen hlavně na tajemnou a mysteriózní atmosféru, navazující na původní hororové příběhy. Upírskou tematiku lze nalézt ještě v Olomouckém románu *Zasvěcen demony*. Jedná se o přepracování původní povídky *Písek v zubech*. Hlavním motivem je autorova inspirace dílem *Drákula*. Základním rysem románu je hlavní postava profesora Šulce, jenž prostřednictvím své tajuplné hudby vysává z mladých žen život.

Přestože prozaické texty, jimž byla práce věnována, obsahují více či méně fantastické prvky, není jednoznačné, zda lze autora řadit mezi spisovatele SF literatury. Dle mého názoru by měl být Macháček zařazen mezi autory lehkých detektivních próz se zaměřením na psychologizaci postav.

SUMMARY

It is complicated to clarify fantasy literature and also it is not easy to define science fiction and fantasy literature. It is an extensive and problematic thing in world and Czech literature. I present many possible theories which show the development in the past and also the present situation in the world literature and Czech literature. Every literary theorist has different symbols and elements. Besides they alone divide genre by their criteria. It was mentioned that critical factor to understand the basic classification is the definition of science fiction literature by their own tendency, then fantasy literature as genre and fantasy as the designation of fantasy literature.

It is important to mention that fantasy literature, in general, has basic classification – science fiction, fantasy, and horror. However, even the classification of science fiction as a genre is not clear. Dědinová and Kudláč are agree that term SF is a broader concept in the literary field than just literary kind (which include science fiction, fantasy, horror). Even though in basic theories and studies it is a separate genre. The conclusion is the ambiguity of the term, when it is important for expertise the definition of the term so we can fully understand the functionality. In today's popular literature I would prefer to divide SF as a separate literary area because not only it can represent itself but also with its origin that made a creation to science fiction literature.

SF literature is divided by its content and inner motives, that talks about a way in which the fictional world is created. Between examples of popular subgenre are: military SF or also space opera, cyberpunk, steampunk, alternative history, hard SF, soft SF and also apocalyptic and postapocalyptic SF.

In today's popular literature the readers have found favourites mainly between fantasy stories of "Tolkien's" type where is a heroic story in a supernatural world. Mainly it became popular in "young adult fantasy" which is focused on the romance of the story with fantasy elements and surrounding without great artistic importance (examples are novels series as Twilight, Vampire Academy, Divergent et.)

How it was mentioned, Czech science fiction and fantasy literature had their beginnings in 17th century. However the central focus it did not have until the second half of the 20th century, when it came to the biggest boom of science fiction literature. However the beginnings in science fiction literature already are in the second half of the 19th century,

focused on travels in time (*Výlety pana Broučka – Svatopluk Čech*) and in the first half of the 20th century on technological progress with warnings about its misuse (*Krakatit, Továrna na absolutno, R.U.R.* - Karel Čapek). The attenuation in the possible development of SF literature occurred during the totalitarian regime because how it was mentioned fictional worlds can be a certain reflection or counterpart of the real world which was against the last regime's ideas. All literary texts from fiction, through newspapers and reviews, were checked and possibly censored.

The first steps in establishing and summarizing the development of fantastic literature are not until the 1980s, mainly through M. Genčiová, D. Slobodník, O. Neff and L. Doležel. After November 1989, there are radical changes in all spheres of society. Foreign literature penetrates the Czech book market, and SF literature gains popularity. Later, publishing houses focused on fantasy (Argo), magazines (Ikárie, Fortress, defunct Nemesis), fandoms, webzines (Legion, FantasyPlanet), etc. We can mention among the contemporary prose writers of Czech fantasy literature Pavel Renčín *Městské války* (2008-2011) and *Labyrinth* (2010) or Pavel Bareš *Project Kronos* (2017).

The final evaluation, Lubomír Macháček belongs into fruitful authors of the second half of 20th century and a beginning of the 21th century. His work in literary society is praised until today, when we talk about “Pardubický plamínek” or participation in the creation of Czech fandom and “PARCON”. If we should summarize authors lifelong creation, we would divide it into SF literature (science fiction and fantasy), short stories, detective and prose novel. Short stories and novels are usually focused on the psychology of the characters and children usually appear in them. Also, we cannot forget the popularity of detective trend. Even though his detective creations cannot be compared with the masters of detective prose with its expected content and quick pace. It cannot be forgotten his typification of characters and this topic, could be the interest of research in another thesis.

Another factor also remains the environment in which the stories take place. They are not also picked randomly but by the emotional connection of the author. In *Zasvěcen demony* is university city Olomouc or hometown Pardubice which are central surroundings even in his next works as it showed even his titles *Zač je v Pardubicích perník aneb Perníčková dobrodružství ve vzduchu, na souši i na vodě* (2002); *Jak chutná v Pardubicích perník aneb Marcipánková dobrodružství ve vzduchu, na souši a na vodě* (2004); *Poklad na Kunětické Hoře* (1997).

The works of Macháček is focused on SF literature, and it can be divided by the main subgenres. His collections are leading us to thoughts about dangerous progress. We should also realize, how we treat nature and how it will treat us in the future. Even though the author published most of the literary texts in 1980 and 1990, his topics are still relevant today. His topics range from concerns about technical progress when the basic food is replaced with a pill to the extinction of animals that are replaced with robots. The short stories of *Fantastický mezičas* are focused on the technical progress of robots and spreading the problems of interpersonal communication. The focus is on humans' pride and blindness of future consequences for humankind. This feature is repeated in *Výlety do snů* which concentrates on utopian element and follows the works of Čapek by alerting on the danger of technological progress. *Písek v zubech* is the first work of fantasy which is not thematically unequivocal. The collection contains detective and fantasy elements which alternate with utopic and mysterious motives. The end of the work was dedicated to mysterious collection of short stories *Upíří tanec* in which the author distanced himself from typification of characters. There was emphasis mainly on the mysterious atmosphere that followed-up on original horror stories. The vampire themes can also be found in *Zasvěcen demony* which is novel from Olomouc. The primary motive is authors inspiration with book *Dracula*. The main character of the novel is professor Šulc, that through his mysterious music sucks the life from young women.

Even though this thesis was dedicated to prosaic texts that contain more or fewer elements of fantasy, it is not clear whether the author can be included in science fiction literature. My opinion is that Macháček should be classified into authors of light detective prose with the focus on the psychology of characters.

ZDROJE

PRIMÁRNÍ LITERATURA

MACHÁČEK, Lubomír. *Básníci nevráždí*. Ústí nad Orlicí: OFTIS, 2006. ISBN 80-86845-34-6.

MACHÁČEK, Lubomír. *Co skrýváme pod kůží*. Hradec Králové: Kruh, 1979.

MACHÁČEK, Lubomír. *Fantastický mezičas*. Hradec Králové: Kruh, 1989.

MACHÁČEK, Lubomír. *Láska v kaluži*. Hradec Králové: Kruh, 1975.

MACHÁČEK, Lubomír. *Kanibal*. Praha: Baronet, 1996. ISBN 80-85890-86-0.

MACHÁČEK, Lubomír. *Krvavý anděl*. Žďár nad Sázavou: Impreso Plus, 1996. ISBN 80-85835-45-2.

MACHÁČEK, Lubomír. *Písek v zubech. Mystery*. Pardubice: Mlejnek: Bonum, 1993. ISBN 80-85365-01-04.

MACHÁČEK, Lubomír. *Písek v zubech*. Praha: Československý spisovatel, 1978.

MACHÁČEK, Lubomír. *Upíří tanec*. Praha: Pragopress, 1993. ISBN 8090045-1-2.

MACHÁČEK, Lubomír. *Údolí osamělých běžců*. Hradec Králové: Kruh, 1987.

MACHÁČEK, Lubomír. *Výlety do snů*. Hradec Králové: Kruh, 1984.

MACHÁČEK, Lubomír. *Zasvěcen demony*. Olomouc: Votobia, 2001. ISBN

SEKUNDÁRNÍ LITERATURA

Odborná literatura

DĚDINOVÁ, Tereza. *Po divné krajině: charakteristika a vnitřní členění fantastické literatury*. Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2015. ISBN 978-80-210-7871-0.

DOLEŽEL, Lubomír. *Heterocosmica II: Fikční světy postmoderní české prózy*. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2661-1.

DOLEŽEL, Lubomír. *Heterocosmica: Fikce a možné světy*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0735-2.

JANOŠEK, Pavel a kol. 1969-1989: Próza: Populární literatura. In: *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2012. ISBN 978-80-200-2057-4.

KUDLÁČ, Antonín K. K. *Anatomie pocitu úžasu: česká populární fantastika 1990-2012 v kulturním, sociálním a literárním kontextu*. Brno: Host, 2016. ISBN 978-80-7491-764-6.

KUDLÁČ, Antonín K. K. *Barvy černobílého světa*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2017. ISBN 978-80-7560-105-6.

KUDLÁČ, Antonín K. K. *Literatura přes palubu*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2010. ISBN 978-80-87378-25-0.

LEHÁR, Jan. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: NLN, 2008. ISBN 978-80-7106-963-8.

NEFF, Ondřej. *Něco je jinak*. Praha: Albatros, 1981.

NEFF, Ondřej. *Všechno je jinak*. Praha: Albatros, 1986.

Elektronické zdroje:

CINGER, František. Umělí lidé L. Macháčka. *Rudé právo*. 7. 6. 1989, roč. 69, č. 132, s. 5. ISSN 0032-6569. [cit. 2018-12-06]. Dostupné z:

<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1989/6/7/5.png>

GROMBÍŘ, Jakub. Nad knihami z nakladatelství Votobia. *Psí víno*. 30. 9. 2004, roč. 8, č. 30, s. 40-41. ISSN 1801-0202. [cit. 2018-12-06]. Dostupné z:

http://www.psivino.cz/?page_id=22

KOLÁR, Vladimír. Nekonvenční povídky. *Rudé právo*. 23. 3. 1979, roč. 59, č. 70, s. 5. ISSN 0032-6569. [cit. 2018-12-06]. Dostupné z:

<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1979/3/23/5.png>

LOJÍN, Jiří. Pardubice vražedné. *Vaše literatura* [online]. 21. 11. 2017. [cit. 2018-12-06].

Dostupné z: <https://www.vaseliteratura.cz/pro-dospеле/6743-pokuseni-s-kolombinou>

(recenze knihy Pokušení s Kolombínou)

Dnes slaví 70. narozeniny spisovatel Lubomír Macháček. *Deník knihy* [online]. [cit.2019-01-29]. Dostupné z: <http://denik-knihy.cz/dnes-oslavi-70-narozeniny-spisovatel-lubomir-machacek/>

<http://denik-knihy.cz/dnes-oslavi-70-narozeniny-spisovatel-lubomir-machacek/>

VOLDÁNOVÁ, Jolana. Lubomír Macháček – psycholog, spisovatel [online]. [cit.2019-03-25]. Dostupné z: <https://pardubice.rozhlas.cz/lubomir-machacek-spisovatel-psycholog-6048369>

<https://pardubice.rozhlas.cz/lubomir-machacek-spisovatel-psycholog-6048369>

Články z tištěných periodik:

BÍLEK, Petr. Jedna sbírka ve třech knihách. *Literární měsíčník*. 1979, roč. 8, č. 9, s. 107-108. ISSN 0300-2446.

CINGER, František. Macháčková skupina terapie. *Právo*. 8. 1. 1997, roč. 7, č. 6, s. 14. ISSN 1211-2119.

CINGER, František. Umělí lidé L. Macháčka. *Rudé právo*. 7. 6. 1989, roč. 69, č. 132, s. 5. ISSN 0032-6569.

DVOŘÁK, Jan. „Přesahující“ sny a tužby. *Nové knihy*. 26. 6. 1989, č. 26, s. 1. ISSN 0322-922X.

- DVOŘÁK, Jan. Stav znepokojení. *Literární měsíčník*. 1979, roč. 8, č. 2, s. 158-159. ISSN 0300-2446.
- FANTLOVÁ, Eva. Písek místo kamenů. *Mladá fronta*. 17. 3. 1979, roč. 35, č. 65, s.4. ISSN 0323-1941.
- GROMBÍŘ, Jakub. Nad knihami z nakladatelství Votobia. *Psí víno*. 30. 9. 2004, roč. 8, č. 30, s. 40-41. ISSN 1801-0202.
- JANÁČEK, Pavel. Homunklové mezi kulisami. *Zemědělské noviny*. 29. 9. 1989, roč. 45, č. 230, s. 2. ISSN 0139-5777.
- KOLÁR, Vladimír. Nekonvenční povídky. *Rudé právo*. 23. 3. 1979, roč. 59, č. 70, s. 5. ISSN 0032-6569.
- MACHÁČEK, Lubomír. Jak se vám sedí na dvou židlích?: Anketa. *Výběr z nejzajímavějších knih*. 1988, č. 1, s. 49-51.
- MACHÁČEK, Lubomír. Knihy a hodnoty: Návštěva u autora. Milada Velehradská. *Pochodeň*. 11. 8. 1990, roč. 79, č. 186, Magazín, s. 8-9. ISSN 1801-285X.
- MACHÁČEK, Lubomír. Pět minut s Lubomírem Macháčkem. Karel Barták. *Československý voják*. 1976, roč. 25, č. 12, s. 18.
- MACHÁČEK, Lubomír. Zajímá mne současnost. Milada Velehradská. *Československý voják*. 1979, roč. 28, č. 21, s. 53.
- NOVOTNÝ, Vladimír. Upíří moc hudby. *Nové knihy*. 7. 7. 1993, č. 26, s. 3. ISSN 0322-922X.
- PAVELKA, Zdenko. Macháčkova mírně patetická. *Tvorba*. 5. 6. 1985, roč. 23, Kmen, s. 11. ISSN 0139-5513.
- SCHNEIDER, Jan – SVĚTLÍK, Eduard. 2x Macháček. *Kmen*. 1989, roč. 2, č. 23, s. 10. ISSN 0231-553X.
- STANZEL, Vladimír. Rozladěné město. *Host*. 2002, roč. 18, č. 7, recenzní příloha, s. 2-3. ISSN 1211-9938.
- VLAŠÍN, Štěpán. Tři povídkové knihy z Hradce. *Kulturní práce*. 1989, roč. 29, č. 16, s. 16. ISSN 0323-0791.